

1

א בקדמין קרא יי ית שמיא וית ארעא: ב וארעא הוה צדיא ורקינתא והשוכא פירש על אפי יהוהא ורוקא מן קדם יי מנשקבא על אפי מיא: ג ואמר יי יהי יהוהא ויהוה יהוהא: ד ויהוהא יי ית יהוהא ארי טב ואפרש יי בין יהוהא ובין חשושא: ה וקרא יי ליהוהא קמא ולחשושא קרא ליליא ויהוה רמש ויהוה צפר יומא קד: ו ואמר יי יהי רקיעא במציעות מיא ויהי מפרש בין מיא למיא: ז ועבד יי ית רקיעא ואפרש בין מיא די מלרע לרקיעא ובין מיא די מעל לרקיעא ויהוה בן: ח וקרא יי לרקיעא שמיא ויהוה רמש ויהוה צפר יום תנין: ט ואמר יי יתפשוטן מיא מתחת שמיא לאתר קד ותתחזי יבשתא ויהוה בן: י וקרא יי ליבשתא ארעא וקליט בנישות מיא קרא יממי ויהוה

א בראשית קרא יי ית שמיא וית ארעא: ב וארעא הוה צדיא ורקינתא והשוכא פירש על אפי יהוהא ורוקא מן קדם יי מנשקבא על אפי מיא: ג ואמר יי יהי יהוהא ויהוה יהוהא: ד ויהוהא יי ית יהוהא ארי טב ואפרש יי בין יהוהא ובין חשושא: ה וקרא יי ליהוהא קמא ולחשושא קרא ליליא ויהוה רמש ויהוה צפר יומא קד: ו ואמר יי יהי רקיעא במציעות מיא ויהי מפרש בין מיא למיא: ז ועבד יי ית רקיעא ואפרש בין מיא די מלרע לרקיעא ובין מיא די מעל לרקיעא ויהוה בן: ח וקרא יי לרקיעא שמיא ויהוה רמש ויהוה צפר יום תנין: ט ואמר יי יתפשוטן מיא מתחת שמיא לאתר קד ותתחזי יבשתא ויהוה בן: י וקרא יי ליבשתא ארעא וקליט בנישות מיא קרא יממי ויהוה

א בראשית קרא יי ית שמיא וית ארעא: ב וארעא הוה צדיא ורקינתא והשוכא פירש על אפי יהוהא ורוקא מן קדם יי מנשקבא על אפי מיא: ג ואמר יי יהי יהוהא ויהוה יהוהא: ד ויהוהא יי ית יהוהא ארי טב ואפרש יי בין יהוהא ובין חשושא: ה וקרא יי ליהוהא קמא ולחשושא קרא ליליא ויהוה רמש ויהוה צפר יומא קד: ו ואמר יי יהי רקיעא במציעות מיא ויהי מפרש בין מיא למיא: ז ועבד יי ית רקיעא ואפרש בין מיא די מלרע לרקיעא ובין מיא די מעל לרקיעא ויהוה בן: ח וקרא יי לרקיעא שמיא ויהוה רמש ויהוה צפר יום תנין: ט ואמר יי יתפשוטן מיא מתחת שמיא לאתר קד ותתחזי יבשתא ויהוה בן: י וקרא יי ליבשתא ארעא וקליט בנישות מיא קרא יממי ויהוה

א בראשית קרא יי ית שמיא וית ארעא: ב וארעא הוה צדיא ורקינתא והשוכא פירש על אפי יהוהא ורוקא מן קדם יי מנשקבא על אפי מיא: ג ואמר יי יהי יהוהא ויהוה יהוהא: ד ויהוהא יי ית יהוהא ארי טב ואפרש יי בין יהוהא ובין חשושא: ה וקרא יי ליהוהא קמא ולחשושא קרא ליליא ויהוה רמש ויהוה צפר יומא קד: ו ואמר יי יהי רקיעא במציעות מיא ויהי מפרש בין מיא למיא: ז ועבד יי ית רקיעא ואפרש בין מיא די מלרע לרקיעא ובין מיא די מעל לרקיעא ויהוה בן: ח וקרא יי לרקיעא שמיא ויהוה רמש ויהוה צפר יום תנין: ט ואמר יי יתפשוטן מיא מתחת שמיא לאתר קד ותתחזי יבשתא ויהוה בן: י וקרא יי ליבשתא ארעא וקליט בנישות מיא קרא יממי ויהוה

1234567

וברו. תהו לשון תמה ושמוון שאלם מוהה ומשחומם על בהו שבה: תהו. אשטורדי"ן בלע"ז: ברו. כ לשון רכות ודלו (כאל"ה): ג על פני תהום. ד על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כאל כבוד עומד באויר ומרחף על פני המים כבוד פיו של ה הקדוש ברוך הוא ובמלאכו כיונה המרחפת על הקן קבוצת"ר בלע"ז: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף כזה את לריבין לנרי אגדה ראהו שאינו ג כדלי להשחמתו ב מים העליונים לנדיקם לעמד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולתקן שיהיו משחמשים בערבוביא ו קבע לזה חסומו כיום וזה חסומו בלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר ל הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי. למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא יגדלו המלאכים עד יום שני כך מפורש בב"ר: (ו) יהי רקיע. יתחוק הרקיע שאנ"פ שנגרשו שמים כיום ראשון עדיין לחים היו וקראו בשני מנערת הקב"ה באומרו יהי רקיע ו"ש עמודי שמים ע ידפוסו לם לו לכתוב יום ראשון ובשני ג כאלמעל המים ג שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע המלאכים עליו: בתוך הים. כאלמעל המים ג שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם חלויים במלאכו של מלך: (ז) ויעש אלהים את הרקיע. ה תקטו על עמודו והיא עשייתו כמו ד ועשה את לפרניה: בעל דרקיע. על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע לפי שהן תלוין באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב כיום שני ג לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי והרי החמיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו נמלולו ועובדו ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והחמיל ונמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שני פעמים אחת לנמר מלאכת השני ואחת לנמר מלאכת היום: (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים ח שם מים אש ומים שערבן זה כזה ועשה מהם שמים: (ט) אש שמים. שם מים דבר אחר אש ומים: (י) יקו הים. היו שטוחים על פני כל הארץ והקוים כגוקייטם הוא הים הגדול שכל הימים: (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא א אלא אינו

אמר רבי יצחק לא היה נרץ א להחמיל את המורה אלא מהחשך הזה לכם שהיא מזהה ראשונה שנתנו ב ישראל ומה טעם פתח ב בבראשית משום (החלם קי"ח) כח מעשיו הגדול לעמו לחם להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לפטים אדם שכתבה אלוהים שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא גרמה ונתנה לו רשעו ישר בעינו בלבוט נהנה להם ונבטונו טלה מהם ונתנה לו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשונו ד כמי"ש רח"ל בשביל המורה שנקראת (משלי ט') ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ג') ראשית מנוחמה. ואם נחלת לפרשו ה כפשוטו כך פרשהו בראשית בראשית שמים וארץ והארץ הימה חבו ובהו וטקן ואמר אלהים יהי אור. ולא כל המקרא להורות סדר הנריא"ל וומר שאלו קדמו שאלם כל להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא אש השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דנוק לסיבה שלאמרו כמו בראשית ממלכת יהויקים. ראשית ממלכתו. ראשית דגן אף כן אהה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית בראו: ודומה לו חללת דבר ה' בהושע: ו לומר חללת דבורו של הקב"ה בהושע ואמר ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו חללה נבראו ח ופירשו בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים מוכנה אחת כמו כי לא סגר דלתי בעני ולא פירש מי הסוגר, וכמו יסא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו, וכמו אש יתרוש בנקרים ולא פירש אש יתרוש אדם בנקרים, וכמו מגיד מלאכות אחרות ולא פירש מגיד מלאכות דבר אחרות דבר. אש כן חמה על עתקן שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גילה המקרא בסודו הקודמים והמאחרים כלום בבית המים מתי יהיה ח למדת שקדמו המים לארץ. ובוד שהשמים מאש ומים נבראו על כרחך לא ימד המקרא בסדר המוקדמים והמאחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה' שבהחלה עלה במחשבה לנרחתו בדתה הדין ורעה שאין העולם מתקיים והקדים מדת החמים ובמספר למדת הדין והיינו דכמיב כיום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: (ב) תהו

ב ראשית א דהא המורה לא ימנה לישראל אלא בשביל המות שקיימו אותן אי"כ כל היי פסורי דגרים לחומר הוא: ב כי מילה גזר השמה לא נלבו בהם אלא יסודים וזרע נחשת הכלל מתחילת: ג בלשון נישוח ומרוח הוא: ד דלפי פשוטו משמע שכל להורות סדר הנריא"ל וזה איש כמי"ש רש"י בקמחן שאין לך ראשית וכו': ה ר"ל שהיה בראשית מלם משונה למלם ברא שהוא פלג עבר נרץ אהה לעשות שם באינו נמוך במקום ברא בנריא"ל: ו בבראשית ברא כמו בחלילת בראשית וכו' והארץ הימה חבו ובהו וטקן או ואמר אלהים יהי אור וכל הענין מושב על ויאמר אלהים: ו וכמו שכתוב שם על ויאמר ה' כן מושב הוא על ואמר אלהים: ח הקשה לך שאין לך ראשית שאיש דנוק יש למת שהוא דנוק מלמלם: ט וא"כ קשה למל לא משרת ומי בראת המים: י פ"י שהיה לו למת ב"ב ה' כמו שאמר ביום עשות ה' אלהים וגו': כ ר"ל רקיעו הוא לשון הקב"ה הוא לשון ארתי ושמיים הם לשון ויהיה הם לשון ויהי: ל ר"ל היה לו לכתוב על החום מאי על פני אלא שקאי על המים שם על הארץ: מ ומרחפת קאי על המלכו וזה פ"י על הקב"ה: נ דלפי פשוטו של מקרא שנתנה דעתההוה היו מעורבין ויהי דההי בנריא"ל ויהי דלור וטקן אינו אלא קיין והבטור וז"ל מיטורס יחד בעת מן העשים: ס ר"ל בנריא"ל וי סוף אור ובמדינה וי סוף מושק לו יום ולילה וא"כ יהיה פ"י ויבדל הבדל וזמנ שם יום ובל לילה: ע פ"י שהי' רש"י: פ פ"י שהי' מתחילתן ונתחוק: צ והבטורו מדכתיב ויהי מבדול בין מים למים וגו' דמילתא דכתיבה היא דמין שהיא כנרץ המים שהוא שטוח בין מים למים אלא לפי שהי' כתיב בין מים למים וגו' ויקרא אלהים לרקיע שמים: ש שם מים אש ומים שערבן זה כזה ועשה מהם שמים: (ט) אש שמים. שם מים דבר אחר אש ומים: (י) יקו הים. היו שטוחים על פני כל הארץ והקוים כגוקייטם הוא הים הגדול שכל הימים: (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא א אלא אינו

את"ח n 1234567

ב ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת  
 כל ארץ יהודה עד הים האחרון: ג ואת הנגב  
 ואת הפקר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער:  
 ד ויאמר יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי  
 לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעה אתנה  
 הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר: ה וימת שם  
 משה עבד יהוה בארץ מואב על פי יהוה:  
 ו ויקבר אתו בני בארץ מואב מול בית פעור  
 ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה: ז ומשה  
 בן מאה ועשרים שנה במתו לא כהתה עינו  
 ולא נם לחה: ח ויבכו בני ישראל את משה  
 בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל  
 משה: ט ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך  
 משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל

ירחו ואחזקה: ית כל ארעא ית גלעד עד  
 דן: ב וית כל נפתלי וית ארעא דאפרים  
 ומנשה וית כל ארעא דיהודה עד ימא  
 מערקא: ג וית דרומוא וית מישרא בקעתא  
 דירחו קרתא דדקלנא עד צער: ד ויאמר יי  
 ליה דא ארעא די קנמית לאברהם ליצחק  
 וליעקב למימר לבניך אתנה אתהיתך  
 בעיניך ולתמן לא תעבר: ה ומית תמן  
 משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא  
 דיי: ו ויקבר יתיה בחילתא בארעא דמואב  
 לקבל בית פעור ולא ידע אנש ית קברתיה  
 עד יומא הדין: ז ומשה בר מאה ועשרין  
 שנין כד מית לא קבת עינוהי ולא שנא זיו  
 וקרא דאפוהי: ח ובכו בני ישראל ית  
 משה במישרא דמואב תלתין יומין  
 ושלמו יומי בכיתא אכלא דמשה:  
 ט ויהושע בר נון מלי רוח חכמתא ארי  
 סמך משה ית דוהי עלוהי וקבילו מניה  
 בני ישראל ועבדו קמא די פקיד יי ית  
 משה: י ולא קם נביא עוד בישראל  
 כמשה די אתגלי ליה יי אפיין באפיין:  
 יא לכל אתיא ומופתיא די שלחיה יי  
 למעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל  
 עבדוהי ולכל ארעיה: יב ולכל ידא  
 חקפתא ולכל חוננא רבא די עבד משה  
 לעיני כל ישראל: חזק

ויעשו כאשר צוה יהוה את משה: י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה  
 אשר ידעו יהוה פנים אל פנים: יא לכל האתת והמופתים אשר שלחו  
 יהוה לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: יב ולכל היד  
 החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל: חזק

רשי

ממנו למושיע: (ב) ואת כל נפתלי. הראהו ארצו בשלמותה ומורכבה והראהו דבורה  
 ונרקן מקדש נחלי נחמים עם סיפרא וחייליהו: ואת ארץ אפרים  
 ומנשה. הראהו ארצו בשלמותה ומורכבה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שנה  
 מאפרים. ונרעון שנה ממנשה נלחם עם מדין ועמלק. ואת כל ארץ  
 יהודה. בשלמותה ומורכבה והראהו מלכות בית דוד ונחונם: עד הים  
 האחרון. ארץ המערב בשלמותה ומורכבה. ד"א אל מקרי הים האחרון אל הים  
 האחרון הראהו הקציה כל המורעות שעמדין ליארע לישראל עד שיחיו הממים:  
 (ג) ואת הנגב. ארץ הדרום ד"א מערת המכפלה שנאמר ויעלו נגב ויבא עד  
 מצרון: ואת דבבר. הראהו שלמה ויזק כלי בית המקדש שנאמר בכנר הירדן יזקם  
 המלך נמנעה האדמה: (ד) לאמר לזרעה אתנה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר  
 לאברהם ליצחק וליעקב ד שבעה עשבע לכס הקציה קיימה חוה לאמר לכך  
 הראיתיך לך אל כל גורה היא מלפני שמה לא תפגור אלולי כך הייתי מקיימך עד  
 שמרעה אותם נעושים וקבועים בה ותלך ומגיד להם: (ה) וימת שם משה. אפשר  
 משה מת וכמה וימת שם משה אלל עד כאן כתב משה מכלן וחילך כתב יהושע רמ"א  
 אפשר ספר המורה חסר כלום והוא אומר לקוח את ספר המורה הוא אלל הקציה

ד פי למר לאברהם יצחק ויעקב לרעה וגו': ו לא נדעו כדו לתם הגדל בין הפקוקים הלאה הנכנסים נדמע לטור המורה הנמכת נדעו: ו לא סתמה עיניו מפרש רש"י לא נהפך מלך פניו כי עין הטפל גם  
 על המראה לא סתמה ולא נהרה את ישיה. ולא גם להה הוא דלא שלט בו רקעון הכה אחר המורב והיושב: ו כי אין דמות מלך פניו להקציה לבי"ם לבי"ג גם כן: ו ולפי"ל לא קאי ולכל היד החזקה על הקציה אך  
 על משה: ט ולכן מילא הכתוב פה כי גם זה הוא שנה למשה: חסמת פרשת וזאת הברכה

תַּחֲתֵיוֹ: ז מִשְׁעוֹ הַגְּדֻדָה וּמִן־הַגְּדֻדָה  
 יִמְכַתֶּה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם: ה בָּעֵת הַהוּא הַבְּדִיל  
 יְהוָה אֶת־שִׁבְטֵי הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה  
 לְעַמּוּד לִפְנֵי יְהוָה לְשֵׂאתוֹ וּלְבַכֵּךְ בְּשִׂמּוֹ עַד הַיּוֹם  
 הַזֶּה: ט עַל־פִּן לֹא־הָיָה לְלוֹי חֶלֶק וַיַּנְחֵלָה עִם־  
 אַחֵיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ  
 לוֹ: י וְאַנְכִי עִמְדָתִי בְּהַר פִּימִים הַרְאֵשׁוֹנִים  
 אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם  
 בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ: יא וַיֹּאמֶר  
 יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיָּבֵאוּ וַיִּירָשׁוּ  
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ  
 (חמישי) יב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל  
 מֵעַמֶּךָ פִּי אִם־לִירְאֶה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת  
 בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה  
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: יג לְשִׁמּוֹר אֶת־  
 מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ: יד הֲזֵן לִיהוָה  
 אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ: טו רַק בְּאַבְתְּיֶךָ חֲשַׁק  
 יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזֶרְעֵם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־זֶה הוּא:  
 טז וּמִלֹּתָם אֶת עֶרְלַת לְבַבְכֶם וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד: יז כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם  
 הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר

נטלו מבארות בני יעקב למוסרה תמן מית  
 אהרן ואתקבר תמן ושמש אלעזר בריה  
 תחתיה: ז מתמן נטלו לגדוד ומן גדוד  
 ליטבת ארעא נגדו נחלין דמיין: ח בעדנא  
 ההיא אפרש יי ית שבטא דלוי למשל ית  
 ארון קימא דיי למקם קדם יי לשמשותה  
 ולקרבא בשמיה עד יומא דדין: ט על פן  
 לא הוה ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי  
 מתנן וייהב ליה יי אנון אחסנתיה קמא די  
 מליל יי אלקה ליה: י ונאנא הירחי קאם  
 בטורא קיימין קדמאין ארבעין וממין  
 וארבעין לילון וקביל יי עלותי אף בזמנא  
 ההיא לא אבי יי לחבלותך: יא ואמר יי  
 לי קום זיל למטול קדם עמא ויעלון  
 ורתון ית ארעא די קמית לאקתהון  
 למתן להון: יב וקעון ישראל מא יי אלקה  
 תבע מנך אלחן למדחל קדם יי אלקה  
 למתן בקל ארון דתקנן קדמוהי ולמרחם  
 יתיה ולמקלח קדם יי אלקה בקל לבך ובקל  
 נפשך: יג למטר ית שקדנא דיי וית  
 קימוהי דנאנא מסקדך יומא דין לדייטב  
 לך: יד הא דיי אלקה שמנא ושמי שמנא  
 ארעא וכל די בה: טו לחוד באקתך צבי  
 יי למרחם יתהון ואתרעי בבניהון בתריהון  
 בקון מקל עממנא קיימא דדין: טז ותעדון  
 ית טקשות לבכון וקדלכון לא תקשון עוד:  
 יז ארי יי אלקהון הוא אלקה דניין וקרי  
 מלכין אלקה רבא גברא ורחילא די לית

רשי  
 (ז) ומן הגדודה וגו'. ובמקרה עשיתם חבל כנד על מיתחו של אהרן שגרמה לט  
 זאח ונדמה לטכ כאלו מת עם משה מוכסה זו לשבירת הלוחות ולומר שקשה  
 מיתחן של נדקיס לפני הקב"ה כוס שנסחבר בו הלוחות ולהוריען שהקשה לו מה  
 שאמרו נמנה רחש לפרוש ממתו כוס עששו בו אח העגל: (ח) בעת הדוא הבדיל  
 די וגו'. מוסב לעיני הראשון: בעת הדוא. בשנה הראשונה ללחמס ממלרים  
 וטעיתם כנגל וני לוי לא טעו הנדילס המקוס מכס ומתך מרקא זה לחורת בני  
 יעקב לומר שאף כזה לא טעו כה בני לוי אלל עמדו כחמונתס: 'שואת את  
 ארון. ר הלוים: לעמוד לפני די לשרתו ולברך בשמו. הכניס והוא נשילת  
 כטיס: (ט) על כן לא היה דלוי חלק. לפי שהובדלו לעבודת מזבח ש וליין  
 פנין לתרוס ולורוע: די הוא נחלתו. טטל פרק ח מומן מניה המלך:  
 (י) ואנכי עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות ולפי שלא פירס למעלה כמה

עיקר שפתי הכהנים  
 ר' כ שבו לי נתן לגסי ולכל מלך היה משרה כשי"ה הלוים נשאו את הארון וכל המקדש והכניס פנרו את העטרה נקדש וברט את העם נשילת כטיס: ש לא מלך ועשרת ארמה נמנה הוא למשרתי  
 עילין פל' כי חלן לטכ פטל לעטין כזה: א וכהס התרוסות והמשערות ושאר חלקי הכניס והלוים: א כי צירלת שמיס נתן ה' הכניסה צדי חלס אם ירבה יצדק. ואל יסלן ירעם. ולכן יין ה' שכיו ללחס אם ירבה  
 נצדק. וזה שפטיס כחכונ לעוב לך: ב זה שמיס ושמי שמיס וכו' המטיס נקדל: ג ויהי סדר הכתוב כן רק כחמוך חק ה' וגו' רק ככס חק ה' מכל העמם כיום הזה: ד וכסיו זה לעומתו: ה כלומר  
 אם חסדקו טול לא יחא פטיכס כעבור הימים אשר נשאלס טול חלפטיס:

כב ובריק ויהוון יי למימר פושו וסגו ומלו ית מיא בןמימיא ועופא יסגי בארעא: כג ויהו רמש ויהו זפר יום חמישאי: כד ואמר יי תפק ארעא נפשא חיקא לונה בעיר ורחש וחת ארעא לונה ויהו כן: כה ועבר יי ית חות ארעא לונה וית בעירא לונה וית כל רחשא דארעא לונה ויהו ויהו יי ארי טוב: כו ואמר יי נעביד אינשא בצלמנא כדמותנא וישלטון בנוני ימא ובעופא דשמיא ובעירא ובכל ארעא ובכל רחשא דרחש על ארעא: כז וברא יי ית אדם בצלמיה בצלם אלהין ברא יתיה דבר ונוקבא ברא יתהוון: כח ובריק ויהוון יי ואמר יהוון פושו וסגו ומלו ית ארעא וחקושו עלה ושלוטו בנוני ימא ובעופא דשמיא ובכל חיקא דרחשא על ארעא: כט ואמר יי הא יהבית לבון ית כל עסקא דבר ורעיה מןדרע די על אפי כל ארעא וית כל אילנא די ביה פירי אילנא דבר ורעיה מןדרע לבון יתא למיכל: ל ולכל חות ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל דרחיש על ארעא די ביה נפשא חיקא ית כל ירוק עסקא למיכל ויהו כן: לא ויהוון יי ית כל די עבר וקא מקין לחדא ויהו רמש ויהו זפר יום שמייתאי:

אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את-המים בימים והעוף ירב בארץ: כג ויהי-ערב ויהי-בקר יום חמישי: פ כד ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה פהמה ורמש וחית-ארץ למינה ויהי-כן: כה ויעש אלהים את-חית הארץ למינה ואת-הבהמה למינה ואת-רמש האדמה למינה וירא אלהים פו-טוב: כו ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על-הארץ: כז ויברא אלהים את-האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו ונקבה ברא אתם: כח ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ וכבשה ורדו בדת הים ובעוף השמים ובכל-חיה הרמשת על-הארץ: כט ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את-כל-עשב וזרע זרע אשר על-פני כל-הארץ ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ל ולכל-חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל ארץ אשר-בו נפש חיה את-כל-ירק עשב לאכלה ויהי-כן: לא וירא אלהים את-כל-אשר עשה והנה טוב מאד →

רשי

אלא מפני הנחש שמחיד לקללה לך לא נרכן שלא יהיה הוא ככלל: פרו. לשון פרי כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד א' ולא יותר ובא ורבו שאלה מוליד ג' הרבה: (בד) תוצא הארץ. הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון מ' ולא הורכו אלא להוליא: נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגזרים שאין הלוך ניכר כל לשון רמש ושרץ כלשונו קונו"מ נרמש: ו יעש. ו תקנס נבנינוס מ בחיקונו ונקוממן: (כו) נעשה אדם. ענותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם הוא כדמות המלאכים והתקנוהו כו לפיכך נמלך בהם וכשהוא דן את המלאכים הוא נמלך בשמילא שלו שכן נמנו בחשבון שאמר לו מוכה ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימית ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה. וכן בגזרת עירין פתגמה ע ומאמר קדישין שלמה אף כן בשמילא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי במחמתו הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אע"פ שלא כדמותו ביצירתו ויש מקום לאסיקורוסים לרדות לא נמנו הכתוב מלמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך וטעל רשות מן הקטן ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר

עם בית דינו אלא עם עלמנו ומשוננו פ כחז כלדו ויברא את האדם ולא כתב ויבראו: בצלמנו. צ נדפוס שלנו: כדמותנו. להנין ולהסביל: וירדו בדת הים. יש כלשון הזה לשון רידוי ק ולשון ירידה וכה רודה בחיות ובבהמות לא וכה נעשה ירוד לפניהם והמיה מושלת זו: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו. נדפוס העשוי לו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידיים שנאמר ותשמ עלי כפכה נעשה בתוכם כמתנע הפסיה על ידי רוחם שקורין קונו"מ וכן הוא אומר תתסך כחומר חומס: בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך שאלוהים אדם המתקון לו כלס דיוקן ויצרו הוא: זכר ונקבה ברא אתם. ולהלן הוא אומר ויקח אחת מלעותמו וגו' במדרש אגדה שנרלו שני פרלופים נריה ראשונה ואחר כך חלקם. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם נעשוי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר: (כח) ובבשה. חקר וי"ו ר ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא ילאתה ועוד ללמדך שהאיש שרדכו מ לנטוש מלווה על פניה ורביה ולא האשה: (כט) לכם יהיה לאכלה וכל חית הארץ. השוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית נביות ולאוכל כשר אל כל ירק עשב ויכלו יחד כלם וכשנאו בני נח החיר להן כשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהמרתו לאדם

בראשית ב בראשית

אונקלוס

א ואשתקללו שמא וארעא וכל חיליהון:  
 ב ושיצו יי ביומא שביעאה עבדתיה די  
 עבד ונח ביומא שביעאה מכל עבדתיה די  
 עבד: ג ובריק יי ית ימא שביעאה וקדיש  
 יתיה ארי ביה נח מכל עבדתיה די ברא יי  
 למעבד: ד אליו חולדת שמא וארעא כד  
 אתבריאיו ביומא די עבד יי אלהים ארעא  
 ושמא: ה וכל אילני חקלא עד לא חוו  
 בארעא וכל עסבא דחקלא עד לא צמח  
 ארי לא אחית מטרא יי אלהים על ארעא  
 ואנש לית למפלח ית אדמתא: ו וצנא  
 הוה פליק מן ארעא ואשקי ית כל אפי  
 אדמתא: ז וברא יי אלהים ית אדם עפרא  
 מן אדמתא ונפח באנפוהי נשמתא דחיי  
 ויהוה באדם לרוח ממללא: ח ונציב יי  
 אלהים גינתא בעדן מלקדמין ואשוי חמון  
 ית אדם די ברא: ט ואצמח יי אלהים מן

ויהי ערב ויהי בקר יום הששי: פ ב א ויכלו  
 השמים והארץ וכל צבאם: ג ויכל אלהים ביום  
 השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום  
 השביעי מפל מלאכתו אשר עשה: ג ויברך  
 אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת  
 מפל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות: פ  
 (שני) ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם  
 ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים: ה וכל  
 שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה

טרם יצמח פי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד  
 את האדמה: ו ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה: ז וייצר  
 יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי  
 האדם לנפש חיה: ח ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם  
 את האדם אשר יצר: ט ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד

רש"י

האדמה ואין חכר בטובתן של גשמים וכשאל אדם וידע שהם זורקי לעולם החמלל  
 עליהם וירדו ונמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו ב אלהים שהוא  
 שליט ושופט על כל העולם וכן פירוש זה בכל מקום לפי שפוטו ה' שהוא אלהים:  
 (ו) ואד יעלה. לענין ברייתו ה של אדם הנכלל ההואו הסקה עניני שרומ  
 העשר ונראה אדם לענין מים ואח"כ לש את העסקה חף כאן והסקה ואח"כ  
 ויצר: (ז) וייצר. שמי יצרות יצירה לעולם הזה ויצירה לחמית הממס נ אכל  
 בנהמה שאינה עומדת לדון לא נכתב בליצירה שני וידיו: עפר מן האדמה. לבר  
 עפרו מכל האדמה מלרבע רוחוה של כל מקום שימות שם מהא קולטומו לקבורה. ד"א  
 נטל עפרו ממקום שנאמר בו מוכח אדמה חמשה לו הלואי מהו לו אדמה כפרה  
 ויכול לעמוד: ויפח באפיו. עשאו מן העליונים ומן החמיונים גוף מן החמיונים  
 ונשמה מן העליונים לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא ריקע לעליונים.  
 בשלישי ברא חוקק בשמי להנצלות כו מעליונים ומתחמיו ואל לאו יא קאה במעשה  
 בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד: לצבא שיהיה. חף בהמה ומיה  
 נקראו נפש חיה חף ו של אדם חיה שנטבן שמוסף בו דעה ודבור:  
 (ה) מקדם. ה במורחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר נאמר ויצר  
 וגו' את האדם וגו'. לוינו בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב  
 מדות שהמורה נדרשת חו אחת מהן כלל שלאמרינו מעשה הוא פרטו של ראשון ויצר  
 וגו' את האדם זהו כלל קהם בריאתו מהיכן וקחם מעשיו חור ופירס יוצר ה' אלהים  
 וגו' וילמח לו נן בענין ויניחם בגן עדן ויפח ברוח חיה ונשמת שמוע סבור שהוא מעשה  
 אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אכל בהמה חור וכבד ויצר ה' וגו' מן האדמה  
 כל חית השדה כדי לפרס ויבא אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן  
 הרקק: (ט) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. בצמח הגן.

הראשון נחתי לכם את כל: (א) יום הששי. הוסף ה' בשמי נגמר מעשה בראשית  
 לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. ד"א יום  
 הששי כלם תלוים ושומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון (ס"א שניס ו' בסיון שקבלו  
 ישראל התורה נחמחו כל יצרות בראשית ונחשב כאלו נברא העולם עמה וזהו יום  
 הששי בה"א שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה: (ב) ויברא אלהים ביום  
 השביעי. ר' שמעון א אומר נשר ורס שאינו יודע עתו ורגעיו נריך להוסף  
 מחול על הקודש הקב"ה שידע עתו ורגעיו ב נכנס בו כמות השערה ו נראה  
 כאלו כלו בו ביום. ד"א מה היה העולם חסר מעשה בלח שבת כמות מעשה בלחה  
 ונגמרה המלאכה: (ג) ויברך ויקדש. ברכו ד נמן שכל ימות השבוע ירד להם  
 עומר לגלגל ובשמי לחם משנה וקדשו כמן שלל ירד כלל בשבת והמקרא כחוב על  
 שם העמדי: אשר ברא אלהים לעשות. ה המלאכה שהיתה ראיה לעשות בשבת  
 ככל ועשאה בשמי כמו שמפורס בנ"ר: (ד) אלה. ו האמורים למעלה: תולדות  
 השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. למדך שכולם ו נבראו בראשון. ד"א  
 בבראשית בה' בראש שנאמר ביה ה' זור עולמים בני אוחיות הללו של השם יר שני  
 עולמים ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"א (ס"א רמו כמו שהיא פתוחה למטה  
 כך העולם שפוח לבנים נחשונה ועולם הנא נברא בזו"ר לומר שצדיקים שנבראו ומן  
 מועטים כמו י' שהיא קטנה בלוחיות) רמו שירדו הרשעים למטה לרמות שמה כה"א  
 ואם שקתומה מכל לדידה ופתוחה למטה לרדת דרך שם: (ה) ויברך יהוה  
 בארץ. כל טרם שנמקרא לשון עד ה לא הוא ואינו לשון קודם ואינו לשון מלמד  
 העורים כאשר יאמר הקדים זה מוכיח ועוד אחר ה כי ערס מיראון עדיין לא מרלאו  
 ואף זה מפרס עדיין לא היה בדרך כשנגמרה בריאת העולם בשמי קודם שנברא אדם  
 וכל עשב השדה עדיין לא נמח ובני שכתוב והולא הארץ לא ילאו אלא על פתח קרקע  
 עמוד עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומ"ט לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את

עיקר שתי חבמים

א דק"ל דובל אלהים ביום השביעי משמע עדיין בשה מלאכה ביום השביעי אלא שכלה זו ונח"כ כתי ויצונו ביום השביעי משמע שלא היה עושה בו מלאכה כלל: ב ד"ל המלאכה נכנסה בשבת: ג ד"ל לני  
 אדם נראה כאלו כלו אכל האמת ויש בו: ד והנצבה היה שלא הקרים מה שלקטו בע"מ ליום המנוחה: ה דלנשוח להכח הפחש דדיה לו למחוב אשר ברא אלהים ויעשה: ו דק"ל הלא לא מפרס אח"כ שום דבר  
 אלא קאי לזכרים האמורים למעלה: ז ד"ל חף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון כדמפרס בקרא בהנצחם ביום עשות וגו': ח פ"ה הבראשית המיוס עדיין לא הוא וערס הוא שם דבר ואינו עור ממש פעל:  
 ט פ"ה עור יי הוכחה למח על זה: י ד"ל דודאי הקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים וידע שהאלה מברר בשונתן של גשמים ויחמל עליהם ויעי מעיני ד' מ"ו: י"א שם הויה הוא שם בעולם. ובאשר השמית  
 כמו אלהים שני נצלות מהם רק שמת חולקים המורים על תארויו ולא על שמותיו: ל ד"ל חקף ומחן כמו חיל הארץ: מ דק"ל דהא כתי לטיל כי לא המטיר כי ע"כ פירש לענין ברייתו כי ותי"ש והסקה  
 חל על כו' הוא לפי דרכו ח"ל בשנהדרין מ' אד"ת שהוצר עפרו של אדמ"ר מכל הארצות ע"מ וכו' שערש"י לקח ע"מ עפר מן האדמה: נ ד"ל שנתן לו כס מותי שם אחר שימות ויכל למור ולחיות בלתי  
 הש"י: ס ד"ל ולא התי"א שחפר מקדס בלומר מלמטס כי נראה מפשט הכתוב אשר לפני זה לא נמח עשבים וזליטת כלל בשום מקום:



ספר

# נחל קדומים

על חמשה חומשי תורה

מהנאון המסורסם, איש אלקים קדוש, החכם הכולל,  
חמקבל הגדול, ציפ"ע, נזר ישראל ותסארתו,

מרנא ורבנא  
חרים יוסף דוד אזולאי  
זצוקללח"ח



נרסם פעם ראשונה ע"י מרן המחבר זצ"ל בליודרנו שנת תק"נו

נרסם מחדש בהגהה מדויקת  
חסיה"ק ירושלים תובב"א  
שנת תשס"ג

הוצאת ספרים, "יהדות"

הדברות כיון לאמת כי דבריו נאמנו דרצונו  
יתברך שיאכלו שכר פעלם כמ"ש בלקוטי תורה  
שהבאתי. ואחר זמן רב ראיתי בלקוטים כ"י שזה  
הדרוש שכתוב בלקוטי תורה שהבאתי קיצורו  
הוא תורת חיים הרב עיר וקדיש מהרח"ו ז"ל  
עצמו וכתוב בכלל חידושים שחידש הוא ז"ל  
(ועמ"ש מדבר קדמות):

כ (יד) וישבת ביום השביעי כתב רבינו  
אפרים ז"ל וישבות אותיות  
ותשבי ויעלה בגימט' התשובה לרמוז שבזכות  
התשובה והשבת ישראל נגאלים שיכא תשבי עם  
משיח עכ"ל. ויצדק מאד התשובה (אם) [עם]  
השבת על פי מה שכתב הרב החסיד בספר דעת  
חכמה שער שבת פ"ד שע"י החטא ממשך כח  
הטומאה כפנימיותו אמנם ע"י החרטה והבכיה  
ממשך עליו קדושה בתוכו אבל צריך להמשיך  
ניצוץ שכינה ואותו ניצוץ מגרש כח הטומאה  
מפנימיותו. ועוד צריך לעשות מצוות חבילות  
חבילות באברים שחטא בהם ועל ידי זה יתהוו  
מלאכים ויגרשו המלאכי חבלה מחיצוניותו  
ושתיים אלה אי אפשר כי אם בשמירת שבת כי אז  
יזכה לניצוץ נשמה דאצילות. גם צריך זמן רב  
לקיים מצוות באברים שחטא ומי יזכור כל  
חטאותיו אמנם שמירת שבת שקול ככל המצות  
והוי כקיים מצות חבילות זהו תורף דברי הרב ז"ל  
בקצור אמיץ. ובוה צדקו יחדיו רמזי רבינו אפרים  
ז"ל שבזכות התשובה והשבת נגאלים דלא סגי  
בתשובה כי אכתי פשו ניצוץ שכינה לנקות  
פנימיותו ועשיית חבילות מצות ומתוך כך יתהוו  
מלאכים ויגרשו מלאכי חבלה מחיצוניותו. ברם  
בשמירת שבת אהני לכל. וא"כ למדנו דתרווייהו  
צריכי תשובה ושבת וא"ש דבזכות תשובה ושבת  
נגאלים. ועל פי זה פירשנו מאמרם ז"ל דכשעלה  
משה למרום עלה לרקיע ז' התחילו לקרות ויכלו  
ולספר בשבחה של תשובה ויש להבין מה ענין  
ויכלו לשבחה של תשובה אבל עפ"י האמור ניחא  
דהתשובה לא סגיאל אלא בשמירת שבת. והיינו  
דאתמר ברבה אין ישראלים נגאלים אלא בזכות  
השבת. גם רבינו האר"י ז"ל רמז גאות לבש  
אותיות גואל שבת. והרי הוא כמבואר דע"י  
שבת תשובתו תשובה אשר מזרי"ח זר"ח ניצוץ  
של שכינה והרי הוא כאלו שמר כל המצוה. ובוה

76 כו (יג) נעשה אדם וכו'. ראשונים שאלו חקור  
דבר למה נברא האדם כי  
הנשמה טרם בואה לעה"ז נהנית מזיו השכינה  
וצבואה היא מסוכנת מאד מאד וכשגם יזכה  
האדם לתורה ולמצות סוף סוף שזכה ליהנות מזיו  
השכינה ורובא דרובא לא יזכו עד אשר צדוף  
יצרפו צירוף אחר צירוף. ומרן הקדוש ז"ל ראה  
ויתר דמאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי  
ולזה בא לעסוק בתורה ובמצות ובשכר מצותיו  
נגש ונהנה מן הדין. וזה תכלית ביאת האדם.  
והמגיד אמר ליה יישר ככתוב בס' מגיד מישרים.  
ואולם מצאתי בלקוטי תורה לגורי האר"י זצ"ל  
פרשת האזינו שכתב וז"ל נעשה אדם אמר  
לעולמות ביי"ע כי הוא יתברך ברא כל ד' עולמות  
אבי"ע ולקשר כלם ברא האדם כי יש בו מכל  
העולמות ואל העולמות אמר נעשה אדם כי עולם  
הבריאה יתן בו חלק הנשמה ועולם היצירה עולם  
המלאכים רוח ואין לך אדם מישראל שאין לו  
חלק מלאך מלמעלה ועולם העשיה נתן בו חלק  
הנפש. ואח"כ הוא יתברך נתן בו חלקו כביכול  
וז"ש ויפח באפיו נשמת חיים הוא יתברך. וחלק  
זה כשאדם חוטא מסתלק קודם כדי שלא יפגום  
בו ואינו פוגם אלא בשאר חלקי העולמות.  
וכשהאדם יעשה מצוה גם אל המלאך נחשב  
כאלו עשה מצוה ואוכל משלו כיון שבאדם יש  
חלק המלאך והשי"ת רוצה שכלם יאכלו שכר  
פעלם ובמשפט ולא בדרך צדקה. והמלאך שאינו  
בעל בחירה לעולם לא היה אוכל משלו אם לא  
ע"י האדם כי שם חלקו נמעשה הטוב של האדם  
יתשב של המלאך כאלו עשאו. ועל כן שייך  
נעשה אדם משל למלך שנתן מנה לכמה אנשים  
ולאחד לא נתן אלא ציוה לכל אדם שנתן להם  
שיחנו לו כל אחד סלע אחד ממה שנתן להם  
המלך כן הדבר הזה וכשהאדם הוא טוב והולך  
בדרכי ה' מקשר כל העולמות ונותן עור למלכו  
עכ"ל בקצור נמרץ והוא האריך הרבה. הראת  
לדעת פירוש נעשה אדם על פי פשט הסוד וישוב  
חקירת הראשונים בכריאת האדם וכס' הקטן  
ראש רוד פרשת תשא הבאתי דברי מז"ה ז"ל  
שהוצרך האדם לקשר העולמות כי יש לו חלק  
מכלם ועיי"ז יומשך שפע מעולם לעולם ע"ש  
באורך. ובא וראה קדושת מרן ז"ל כי לכל



מסכת  
**ע ר ל ה**  
 מן  
**תלמוד ירושלמי**

עם פירוש ידיד נפש  
 בעזרת החונן לאדם דעת  
 יחיאל אברהם ב"ר בנימין הלוי בר לב

יוצא לאור  
 ע"י מכון ידיד נפש







עש"ו

עמ"י

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר  
**תולדות**  
**יעקב יוסף**

אשר חיבר איש חי רב פעלים  
 ה"ה כבוד הרב הגאון המפורסם  
 חסיד ועניו איש אלקים קדוש יאמר לו  
 מוהר"ר יעקב יוסף הכהן זצוקללה"ה

אוצר החכמה

אשר אור תורתו היה זורח בק"ק ראשקוב יצ"ו  
 ובק"ק שאריגראד ובק"ק נעמרוז

ואח"כ היה איתן מושבו אב"ד ור"מ ומ"ץ בק"ק פולנאי יצ"ו  
 ומצודתו פרושה בק"ק נעמרוז יצ"ו  
 (ע"פ גוסס השער דפוס קארעץ תק"מ)

פניה"ק ירושלים תובב"א  
 שנת תורתך שעשועי לפ"ק

תנו <sup>אמר ותחלה</sup> תולדות פרשת קדושים יעקב יוסף

נמשך הנבואה לכולם, כמ"ש ואצלתי מן הרוח אשר עליך וגו' (נמדנר יא, ח).

**ובזה** יובן דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, כי כפל ואמרת אליהם הוא לשון השפעה. כי בהקהל כל עדת ישראל אל משה, אז ישפע מקדושתו אליהם, שיהיו כולם בגדר קדושים. כמו איש אמו ואביו תיראו, שהיה זוטרתי למשה ודודו, והבן.

**אך** להבין נתינת טעם כי קדוש אני ה' ושאר הספיקות, נראה לי דאיתא כברייתא דאבות (ו, ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעה"ז ובעה"ב שנאמר כי חיים וגו', ואומר רפאות תהיה וגו', ואומר עץ חיים היא וגו', ואומר כי לוית חן הם וגו', ואומר תתן לראשך וגו', ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. ונשאלתי דהוה ליה למימר שנותנת חיים ללומדיה. הגם די"ל כי תלמוד גדול שמביא לידי מעשה (קידושין מ:), מכל מקום קשה הוה ליה למימר העיקר.

**ונראה** לי דכתב הרמב"ן וחי בהם (ויקרא יא, ט), לפי כוונתו שרוצה חיים כך נותנין לו. יש רוצה בחיי עה"ז, ויש בחיי עה"ב, ויש רוצים לדבק בקדושתו יתברך וכו'. ובזה יובן גדולה תורה שנותנת חיים, הכוונה לפי כוונת עושיה שרוצה חיים, כך התורה נותנת לו חיים. יש חיי עה"ז, ויש חיי עה"ב והבן.

**ובדרך** פנימי י"ל, דכ' בספר הקנה לו חכמה ישכילו זאת (דנריס לג, טט), שהכוונה שע"י לימוד החכמה ימשיך

לשון רבים ב' שבתות. ח', מאי ענין זה לכאן. ט', אל תפנו ואלהי מסכה למה נסמכה זה אחר זה. והנה כתבתי ביאור זה במקום אחר (עיין פרש"י ימ"ו), ומה שחסר שם יבואר כאן.

**ותחלה** נבאר בקיצור סמיכת ב' פסוקים, קדושים תהיו ואיש אמו ואביו תיראו. כי יש איזה קושיא בפסוק קדושים, יבואר בפסוק איש אמו ואביו תיראו. כי נודע מה שהקשה מהרש"א בש"ס דברכות (דף לג:) דהקשה שם וכי יראה מלתא זוטרתי היא, ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתי היא וכו'. והקשה מהרש"א, הא אמר זה לישראל ואצלם לאו מלתא זוטרתי היא. וכתבתי ביאר קושיא זו במקום אחר (עיין פרש"י טו), כי משה רבינו ע"ה פתח צינור היראה בעולם, ואהרן פתח צינור אהבה, כמו ר' חנינא שפתח שביל וצינור פרנסה ומזון בעולם, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה כל העולם ניזון בשב"ל חנינא בני (נרכס מ:), דייקא. ובזה יובן אין לגבי דמשה זוטרתי, הכוונה אותו הדור שהיה לגבי דמשה, כשנפתח צינור היראה בעולם היה אף להם זוטרתי. ואחר כך בהסתלקות משרע"ה מן העולם, תם צינור היראה, ואז יראת ה' היא אוצרו והבן.

**ואם** כן ה"נ בגדר קדושה, מה שהקשתי לעיל ואיך אפשר שכל עדת ישראל יהיו קדושים. ולפי תירוץ הנ"ל לא קשה מידי, כי כשהיו כל עדת ישראל אצל משה אז היה בנקל להם שיהיו כולם בגדר קדושים, הנמשך להם מקדושת משרע"ה. כמו שכתבתי במקום אחר (עיין פרש"י מטע"י), שהקשו הקדמונים איך אפשר שכל ישראל היו כולם נביאים. ותרצו כי ע"י משרע"ה

## שצח תולדות פרשת צו יעקב יוסף

וז"ס ואל יבא בכל עת אל הקודש (ויקרא טו. ט), מה שאין כן מי שמחזיר הרשעים למוטב אזי בתבונתו משנה עתים מרעה לטובה, וז"ש גשמיכם בעתם. בין בזה בין בזה עץ השדה יתן פריו שהם אילני סרק יתן פריו, כי האדם עץ השדה, והרשעים הם אילני סרק שאין עושין פירות, ועכשיו משחזרו יעשו פרי, ונוצר תאנה יאכל פריה כמ"ש גשמיכם בעתם וק"ל.

וז"ס ואל יבא בכל עת אל הקודש (ויקרא טו. ט), מה שאין כן מי שמחזיר הרשעים למוטב אזי בתבונתו משנה עתים מרעה לטובה, וז"ש גשמיכם בעתם. בין בזה בין בזה עץ השדה יתן פריו שהם אילני סרק יתן פריו, כי האדם עץ השדה, והרשעים הם אילני סרק שאין עושין פירות, ועכשיו משחזרו יעשו פרי, ונוצר תאנה יאכל פריה כמ"ש גשמיכם בעתם וק"ל.

← **עוד י"ל**, כי שמעתי ממורי כל העולם ניזון בשביל חנינא בני (נכנס מ:), שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם ודפח"ח. וכמו שהוא בענין השפע מזונות, כך הוא לפתוח צינורות החכמה הוא ע"י הצדיק מומחה שבדור. כמ"ש במקום אחר (פרשת מולדות) ביאר ש"ס אטו יראה מלתא זוטרת, ומשני אין לגבי משה זוטרת וכו' (נכנס לג:), והקושיא מפורסמת, הא משה רבינו ע"ה אמר לישראל מה ה' שואל מעמך, ואצל ישראל אינו זוטרתא, והדרא קושיא לדוכתא. וביארתי כי מבואר בזוהר (ימי רעו:), כי בימי רשב"י היו מעינות ושבילי החכמה פתוחין, ואחר כך ויסכרו מעינות וכו', וז"ש אין לגבי דמשה זוטרת, ר"ל אותו הדור שהיה בימי משה היו צנורות היראה פתוחין, וז"ש מי שהיה לגבי משה, זוטרת, מה שאין כן אחר דורו של משה, באמת יראת ה' היא אוצרו וק"ל.

וזנה שמעתי ממורי, ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם ראשון על הטבע נק' הנס, ואחר כך נעשה זה טבע ג"כ וכו'. וכמו שמעתי בשם הרב הב"י שטרח ויגע עד שמצא פירוש איזה מאמר, ואחר כך שמע אותו פירוש מאחרים ג"כ ונצטער, והשיב לו האר"י זלה"ה שאתה פתחת הצינור.

ובררך זה שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק תקעו בחודש שופר וגו', כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב (מהליס פא, ט), והקשה דהוה ליה למימר תקעו שופר בחודש. והעולה מדבריו כי יראה שיהיה בחודש, ר"ל לחדש שלא יהיה כמו חק קבוע, וז"ש כי חק לישראל וכו' ודפח"ח. ובדרך זה ביארתי (עין פרש"מ נא) פירוש המשנה העושה תפלתו קבע (נכנס כמ:), ופירש רש"י חק קבוע וכו' יעו"ש.

**עוד י"ל**, אם בחוקותי תלכו שהוא קום עשה מצד החסדים, ואת מצותי תשמרו ל"ת, השמר הוא ל"ת מצד הגבורות, ועשיתם אותם, שעל ידי זה גורם תיקון עשיה למעלה כאשר נבאר, לכך ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.

**ונבאר** פירוש הש"ס כל זמן שתזכחה בעולם ברכה בעולם, שנא' למוכיחים יונעם ועליהם תבא ברכת טוב (ממיל כח:). טעם הדבר נ"ל, דאיתא בש"ס ופוסקים שצריך בק"ש להפריד בין הדביקים וכו' (נכנס טו:), ומבואר כי ע"י הורדת חסדים וגבורות נפרדו הדבקים

# ספר אהל יעקב

על התורה

ספר דברים

דרושים לימים נוראים

בית מלא הון יקר באורים דרושים ומשלים מתוקים מדבש ונופת צופים,  
מאת גאון האגדה ואבי המשלים, ראש הדרשנים,  
הרב הגדול בתורה, צדיק ואיש קדוש, תהלתו מלאה הארץ.

בקש"ת רבנו יעקב בן רבי זאב קראנין זצוק"ל

המגיד מדובנא

נפטר י"ז טבת תקס"ה

נאספו נלקטו ונסדרו בחכמה ותבונה ועבודה רבה מלקוטי כתב יד הרב המחבר ז"ל, הקצרים  
והמפוזרים וכתובים ברמז ראשי מלים רק למוכרת לעצמו, בלי תואר ספר, וישלח אברהם את  
ידו לזקקם ולצרפם לחבר אחת אל אחת, מאמר אל מאמר וענין לענין, במיטב הגיון ובהרחבת  
דברים, ותוספת חרושים ברובי הענינים וחרושים שלמים בגוף הספר. והערות יקרות:

"יריעות האהל" ו"שפת היריעה"

כל אלה פעל ועשה תלמידו, נוטה אהלו ומקים יריעותיו, הרב המאור הגדול,

כליל הדרשנים ותפארת המגידים, פה מפיק מרגליות

בקש"ת אברהם בערוש פלאהם זצוק"ל

נדפס בהוצאת הרב ר' נפתלי משכיל לאיתן נ"י ממינסק שקנה הזכות לצמיתות

(ע"פ שער הספר במהדורת ווארשא)

מהדורה חדשה מפוארת

ירושלם תובב"א

אלול תשע"א

### אהל

### פרשת עקב

### יעקב

### קכא

כמאמר המקונן היה ה' כאויב (איכה ב', ה') ולא אויב, ופה עשה הקב"ה פנים של זעם, ומשה ידע והבין האמת שהוא רק לפנים אבל לומר הדבר לפני הקב"ה לא הרהיב בנפשו עוז, מה עשה בא גם הוא לפני הקב"ה בפנים של כעס, ואם יאמר לו הקב"ה שהוא מזוייף הלא אז יוכל להשיב ולומר שלי כמו שלך.

וזוהו מיד ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו, פ"י שהתחילו שניהם לדבר באמת היפך ממאמר בלב ולב ידברו כ"א כדברים אשר בלב כן היו הדברים בפה, וזהו אמר לו

הקב"ה כשם שאני הסברתי לך פנים פ"י שלא כעסתי באמת רק עשיתי עצמי ככועס רק לפנים כך אתה לא תכעוס רק לפנים שיהיו חושבים עליך שאתה בכעס כדי להפחידם אבל אחר שישובו ויתחרטו חזרו האהל למקומו. וזאת היתה עצת משה רבינו ע"ה שעשה עצמו כאלו כעס על ישראל רק לבעבור סבב הדברים שישאל אותו הקב"ה והוא היה בידו להשיב כנ"ל, וכאשר אמר יתברך למשה שתי הפנים בכעס אז היה נשאר עומד בפנים שוחקות, וזהו - מיד ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. והבן:

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה כו' (י', י"ב).

**76** **כבר** התעוררו חכמינו ז"ל על מאמר זה אטו יראה מלתא זוטרתא היא (ברכות ל"ג, ב'). אמנם על דרך הפשט נראה בבאור זה על דרך שכתבנו במקום אחר (בחתומת ס' במדבר) כי כל מחמדי העוה"ז ותענוגיו לא יערבו אל נפש האדם בלתי טרם השיגו הדברים שהוא נכסף אליהם, אבל בהשיגו אותם וישבע מהם יופג מהם ערבותם כמאמר **נפש שבעה תבוס נופת** (משלי כ"ז, ז') לכן יערב האוכל רק אחר הרעבון, השתי' אחר הצמאון, לא כן התורה החמודה כי כל מה שתתוסף במציאות עוד יותר תתוסף התשוקה אליה, ויהיה הרעבון אחר השביעה, כי יוסיף להשתוקק בתשוקה היותר נפלאה (עיי"ש באורך, ובארנו בזה מאמרים הרבה) ומעתה קח

לך **מושל** לאחד שחלה בנו כמה ימים, והיה מתיימש ממנו כי לא בא אל פיו כל מאומה במשך הימים האלה ואין חיים לאדם בלא אכילה ושתי', בא רופא מומחה לתת לו רפואות והיה מפציר בו מאד שיקח מהם אל פיו, ויהי בהביאו אליו רפואות יום ויום ומפציר אותו שיקח מהם אמר אליו הנער דע כי לא אקח מידך כל מאומה, רופא מפציר בו ואומר קח נא מידי אך הפעם הזאת ולא אתן לך עוד, ויאמר אליו הנער השבעה לי שלא להפציר עוד בי לא אתה ולא אדם אחר שאקח מהם דבר אז אקח מידך עתה הסם הזה, ונשבע לו הרופא על הדבר הזה וקבל הרפואות לתוך פיו, ויאמר הרופא אל אבי הנער עתה אני מבטיח אותך

כאשר ישראל במצב הבריאות אז אין מהצורך להעיר אותם ולבקש מאתם דבר, כי הלא אז הדבר בהיפך המה מעצמם מבקשים ושוחרים לתת ולהוסיף להם חכמה ודעת קדושים כמאמר החסיד ע"ה אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי (תהלים כ"ז, ד') כמשפט איש בריא שהוא מרגיש ברעבון נפשו ושוקד ומבקש ומחפש מאכלו ומזונו.

וזוהו ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה כו' כלומר כל עוד שאין אתה בריא אולם ההכרח לבקש ממך על דבר היראה, אבל אחר אשר תקנה אותה אז הלא אתה תהיה השואל הדורש ומבקש להוסיף לך לקח טוב צדק ומשפט ומישרים: L

שישיג בנך רפואה שלמה ויחיה מחולי זה, ויאמר לו האב ומה תנחמני הבל אם אנחנו נשבענו לו שלא להפציר בו לאכול דבר וא"כ הלא בהכרח ימות ברעב, ויען הרופא ויאמר עד היום היינו מוכרחים להפציר בו שיקח דבר לתוך פיו, כי כן משפט החולה כל אוכל תתעב נפשו וכדי להשאירו בחיים שלא ימות ברעב היה ההכרח להתאמץ עליו עד אשר הכניס דבר מה לתוך פיו, אמנם עתה כי ישוב לאיתנו אין לך מהצורך עוד להפציר בו רק בהיפך הוא יפציר בך ויצעק הב הב, יאכל ולא ישבע. הנמשל בראותו יתברך את ישראל שאין בהם יראת שמים הוא מעורר אותם ע"י עבדיו הנביאים אשר שלח אליהם השכם ושלוח ומבקש מהם שיתנו לב אל המסלה דרך החיים והטוב, אמנם

ובגמרא: אטו יראה מלתא זוטרתא היא אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא משל מי שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו כו' (ברכות ל"ג, ב').

1294597

הדבר עם מה שמצאנו בדברי חז"ל (ב"ר ע"ה) חונה מלאך ה' סביב ליראיו לסובבים את יראיו כי בנות יתרו ז' היו ובקשו הרועים להזדווג להן ברם רחל אחת היתה ולא נגע בה ברי', כענין מאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. כי היראה בנפש הירא כנר בבית כי כאשר ידליק אדם נר לעצמו הלא ידענו נר לאחד נר למאה ודוד המלך ע"ה כבר בחר במליצה זאת נר לרגלי דבריך (תהלים קי"ט, ק"ה) כן וכן מי שלבו מלא יראה את השם יתברך תזרח יראתו ותפיץ קרני אורה

וזהו פלאי וכי בעבור שיש אל העשיר כלי גדול יבקש את הכלי מאת העני.

אמנם דע כי כבר כתבנו במקום אחר (בקול יעקב ריש מגילת רות) על מאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ (בראשית ט', ב') אשר בהשקפה הראשונה לא ידענו מדוע נאמר מאמר זה אל בני אדם, וראוי היה בהיפך להזהיר את החיות שיהיו יראים מן האדם לא לתלות האזהרה בהאדם. אמנם אמתת



אל הסובבים אותו והמסתעפים בצלו. וזהו שאמר יתברך ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ כמוזהיר את האדם שתהיה יראתו את השם יתברך גדולה כל כך עד כי גם הבעלי חיים יהיו חרדים מאור פניו, ובהעדר היראה ממנו הלא יהיה בעיני החיה רק כבהמה.

**וכבר** הבאתי בשם מו"ר הקדוש הגאון החסיד רבינו אליהו מווילנא זי"ע כי יש שיעור אל היראה באדם עד שתפיץ זהרה גם לאחרים, כמו שיש שיעור לכלי שממנה יושפע אל הכלי הסמוך לה. למשל כאשר יתן איש כלי תוך כלי גדול ויצוק על הכלי הפנימית כל עוד שלא נתמלאה הכלי הפנימית לא יגיע אל הכלי החיצונה דבר, בלתי כאשר הכלי הפנימית כבר נתמלאה אז יגיע כל המותר אל הכלי החיצונה.

**כן** שיעור היראה בלב הירא, כי כאשר נתמלאו כל כלי נפשו בצדקה ועוז אז ישטוף ויעבור גם לסביביו כמו שנתבאר מזה הרבה למעלה (ריש פ' תזריע). אשר ע"כ באה האזהרה את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידיו חכמים (בבא קמא מ"א, ב') כי לולא כן אין אופן אחר להשיג היראה כי לא מלתא זוטרתא היא כי היראה עצם מציאותה בשמים אשר העליונים לעוצם השגתם ורוח מבינתם החוזים כבוד עליון נורא הוד זעים וחלים מאימת כבוד קדשו, עד אשר מזעת אפם נמשך נהר דינור, אבל בני אדם יושבי חושך הלא השגתם קטנה

מאד והיראה תהיה רק כפי ההשגה ואם אין חכמה בהחלט אין יראה, ואין דרך אל היראה כ"א ע"י התורה והעבודה אשר בידנו מאת ה' מן השמים, כמו מי שברצונו לנטוע עצי בשמים בארץ ואין אדמת שדהו מקבלת אותם בהכרח הוא משתדל להביא אדמה מאותם הארצות אשר שמה זורעים המינים האלה וצומחים ועולים, ואז בהשיגו האדמה הזאת יוכל לזרוע הבושם ובתנאי לתת עליה שבעה עינים לשמור אותם כפי הצורך אל הבושם ולכן היא נקראת מורא שמים, כמו שקורים לסחורה או כלים אשר מציאותם מעיר מיוחדת וממדינה מיוחדת קוראים הסחורה על שם המקום, כן היראה נקראת ע"ש המקום מורא שמים.

**אמנם** דע כי היראה גם אם לא מלתא זוטרתא היא עכ"ז כל קושי

מציאותה רק אם אין בין ההמון גם אחד שיהיה צדיק תמים, אבל כאשר יש ביניהם אחד אז השגת היראה קל מאד, וכמאמר הנזכר חונה מלאך ה' סביב ליראיו לסובבים את יראיו, כמו פנינים ואבני חפץ אשר מציאותם רק במדינות רחוקות באיי הים ועכ"ז אם יש סוחר נוסע לשם ומביא אותם לביתו נקל מאד להשיג אותם על ידו, בתנאים המחוייבים אל המשתדל אחריהם ורוצה להשיגם מיד הסוחר, אם במחיר או בשאלה ובקשה, כן השגת היראה יהיה נקל אל האדם אם יש לו התקרבות אל צדיק גדול כמאמר הנזכר את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח.

מצוך היום על לבבך, כלומר יותר ממלואו, כדרך שביארו ז"ל במדרש (ריש ויקרא) ההבדל בין מאמר אלה יעמדו לברך את העם ובין מאמר ואלה יעמדו על הקללה, עיי"ש (והשלמת הדברים תמצא למעלה ריש פרשת תזריע). וזהו משל מי שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו כלומר יוכל להשיגה ע"י אחר: L

וזוהו מאמרם אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא פי' בהיותם קרובים למשה שהיה מלא יראה על כל גדותיו עד אשר שטפה ועברה על לבב כל הסמוכים אליו, כענין מאמר ואצלתי מן הרוח אשר עליך, מאמר עליך מורה על גודל היראה שהיא עודפת על הירא, וכן מאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי

מ"ח 1234567

אשר תחננה

ובגמרא: גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאלו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' (תהלים קי"ב, א') ובנהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך (שם קכ"ח, ב') (ברכות ח', א').

בן הצדיק הגמור שכבר כחות נפשו נכנעים ומשועבדים אל השכל מסגל בעצמו מצות ומע"ט ואותו שאין בידו להתגבר כל כך הוא מחזיק ותומך את הת"ח כמאמר עין חיים היא למחזיקים בה כו' (משלי ג', י"ח) אמנם הבדל גדול יש ביניהם ממש על דרך סרסור אצל סוחר עשיר או משולח הנוסע למקומות על הוצאות הסוחר והוא מספיק לו כל מחסוריו גם להוצאות בני ביתו הנה במשך ימי חיי המשולח הזה אולי יזדמן כי יחיה המשולח חיי עונג כחיי הסוחר ואולי יותר בהרוחה, אמנם מה רב ההבדל לאחר מות שניהם כי הסוחר במותו יתקיים בו והניחו יתרם לעולליהם ויהיו הבנים ג"כ עשירים לא כן המשולח או הסרסור אשר בחייו היה שכרו קצוב כך וכך לשבוע אבל במותו מה ינחיל את בניו אחריו.

כבר חתרו המחברים ז"ל למצוא דרך תבונות אל מאמר נפלא זה והאריכו למעניתם הלא הוא בספרתם, ואשר נראה לי בזה הסכת ושמע נא! הנה עוד מצאנו בדבריהם ז"ל דרש מר זוטרא משמי' דרב חסדא כל מי שקורא ושונה ורואה טרפה לעצמו עליו הכתוב אומר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך (תולין מ"ד, ב') באור זה בהקדים מאמר החכם ע"ה מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו (משלי כ', ז') דע כי יש ב' סוגי עובדי השם ב"ה, על דרך סוחר אשר לו ב' אוהבים אחד עשיר ואחד עני, העשיר מסבת גודל האהבה הולך אל הסוחר יום יום לקנות מסחורתו למען ירויח על ידו והעני אין בידו להנהותו על דרך זה, ובחכמתו ובנדבת לבו הוא ממציא לו דרך אחרת והיינו כי נעשה סרסור הולך ומבקש ומחפש אחר קונים ומביא אותם אל חנות אוהבו.

בן ההבדל בין הצדיק ובין המחזיק האף אמנם כי המחזיק עצמו כבר נאמר בו

# משניות זכר חנוך

כפי שנדפס בהוצאת ראם וילנא  
כמבואר בשער השני

- במהדורה זו נוסף על הדרף
- א. פירוש המשניות להרמב"ם
- ב. מלאכת שלמה
- ג. פנים המשנה מנוקד
- ד. קטעים מההגהות וחידושים שנדפסו בסוף

בסוף הכרך

## הגהות וחידושים

המפרשים שבסוף כל כרך שנדפסו עד כה כל אחד כמדור בפני עצמו  
סודרו ונערכו מחדש ברצף לפי הדיבור המתחיל על סדר המשניות  
כדי למצאם בקלות ללא דפדוף וחפוש אחר המפרשים השונים

הכל מודר והוגה מחדש  
באותיות מאירות עינים ובהידור רב

## כרך ח נזיקין ב

מכות, שבועות, עדיות, עבודה זרה, אבות, הוריות

יוצא לאור ע"י  
הוצאת ספרים ח. וגשל ירושלים  
שנת תשנ"ט לפ"ק

**שינויי נוסחאות**  
מעלה עליו (הכתוב).  
נתיק מעלין עליו.  
ולמה וק לתא בע"כ.  
כל ימי חייו. נמחו.  
ונתיק לתא. (בגפשו).  
נתיק ונמחו ונתיק  
לתא. ט ר חגיגא.  
נתיק ר תעני.

**ראשון לציון**  
משנה יבול אפי תקפה  
עליו בר. מנחת סס  
ז"ש ועי יעלי.

**חידושי מהרי"ח**  
אמר הן לעסק בגופו  
לאיזה מצוה הן בסמנו  
רק הביאו ראיה מדה  
מדוך ק"ו ובה מסת  
שיכול אדם לומר כחי  
נצטם ידי עשה לי אפי'  
פי חד כי מסך הכל  
משמש וק"ו הנוף שהיא  
אין הסתם שהוא עשה  
את עצמו:

**תוס' רעק"א**  
פי"ט (א"ת ו) בשנה  
שיראת הטאור וכו'.  
חכמתו מתקיימת.  
באבות דר"י פכ"ב  
שנאמר (תהלים ק"א)  
ראשית חכמת יראת ה':

**חידושי הגר"א**  
ט כ"ג שיראת בר.  
מ"ג (תהלים ק"א) ולשית  
סמנה יראת ה' וכו'.

(שי"ד לחשונה)  
בא ר הכני וחובר אל  
הסודת חטא ושטרו יראתו  
יראת חטא כדמור יראתו  
מהחטא ובהו בכה"ש א"ל  
כספו (ישעי' ב' כ)  
החשבות אונן יודע' ד'  
(י"ו ועי תר"ס.

**זרע יצחק**  
יבאי משום ר' מאיר  
אומר כל השוכח דבר  
אחד במשנתו וכו'.  
ח"ל הנמלא דממות דף  
ז"ס אמר ר"ל כל הזוכה  
דבר אחד ממלמדו טוב  
נלא שנאמר השמר לך  
ותמור נשפך מחד פן  
תשכח את הדברים ודרי'  
אין א"ר אלפסי כ"מ  
שנאמר השמר פן יאכל לית  
אלא ליה דבינא אמר  
השמר וכן ע"ל לר"י רנ"י  
אמר וכן לר"י שנאמר  
השמר לך ותמור נשפך  
מחד פן תשכח את הדברים  
יכול אפילו מחמת אונן  
ח"ל ופן יסורו מלבנך  
נמקדים מלבו הכתוב  
מדברי ר' דוקמאי נ"י  
אומר יבול אפילו תקפה  
עליו משנה חלמוד לומר  
רק ע"כ ונחמדות ד"ה  
יבול אפילו מחמת אונן

שאלין לך דבר אחד שאין תלויים בו דברים רבים ולפיכך  
דבר אחד ששכח נתקיים פן משכח את הדברים. מד"ש.  
ול"נ דכתיב השמר לך ושמור כפל דהיינו למח שמירה  
לכל דבור: עד שישב ויסירם מלבו. כלומר שישב  
ופנה לבו לנטלה וכוה יסירם  
מלבו ואע"פ שאינו מתכוין שעל  
ידי כך יסורו מלבו. דהא לא  
כתיב פן תסירם אלא פן יסורו.  
ומאליהם משמע. והכי דייק  
לישנא דמתני' מדלא קחני יכול  
אפילו לא הסירם לפי שלא  
נתמעט אלא תקפה בלבד. אבל  
הסרה דממילא נמי באזהרה דפן  
יסורו. כך פי' בדרך חיים. ומ"מ  
נריך לחלק בין הסרה דהכא ע"י

שישב בטל לבין המפנה לבו לנטלה דלעיל (משנה ד') לאומה גרסא דגרסי' והמפנה דהוה מלמא באפי נפשה וקחני  
עלה דמחייב בנפשו. ואילו הכא לא קחני אלא מעלה עליו הכתוב כאילו וכו' ולפיכך אני אומר דג' חלוקות בדבר  
חדא שמתכוין להסיר ד"מ מלבו. ובחלוקה זו לא מיידי חנא דידן ולא ר' חנינא בן חכנאי. אבל זה בכלל כל הפורק  
עול תורה דר' חנינא בן דוסא. חלוקה שנייה שאינו מתכוין ומצדק שיסור ד"מ מלבו ושישכחם אבל אילו לא ישכחם  
הוה יחא ליה רק שרונה יותר בנטלה מנעמק המורה ומצדק וחוזר על הבטלה חוה המפנה לבו דר' חנינא בן  
חכנאי וקאמר דמתחייב בנפשו. והחלוקה השלישית היא שאינו רוצה יותר בנטלה מנד"מ. אבל כשכא דבר בטלה לידו  
ישב בטל ומתרגל בזה מלחזור על למודו וחלוקה זו היא דמתני' דידן שישב ויסירם מלבו דהיינו שע"י שישב בטל  
הנה הדברים מוסרים ע"י כן מלבו. כנ"ל: ט כ"ג שיראת הטאור קודמת לחכמתו וכו'. כמד הר"ב שמקדים  
במחשבתו יראת חטאו לחכמתו וכו'. ובהכי מיתרך דלא פליג אדהלל שאמר צפי' דלעיל משנה ה' אין צור ירא חטא.  
דהכא במחשבתו קאמר ולא בפועל. שאין צור יודע אחוה חטא שירא ממנו אבל במחשבתו יכול לחשוב ולירא מכל דבר  
שיהיה חטא. ועיין לקמן משנה י"ז (ד"ה אס אין חכמה). וצמד"ש מדייק רישא לסיפא דמדיוקא דרישא משמע  
שאס בלא כחמתו אין חכמתו מתקיימת. ומדיוקא דסיפא משמע דאס בלא כחמתו מתקיימת. ותיך דהא אמרין  
(גדה ט"ז): שגחרין עליו אס יהיה חכם או טפס. והשתא לא אמר כל שיראת חטאו וכו' אלא לנטל הגזירה היא.  
ואס יראת חטאו קודמת אפי' הגזירה שיהיה טפס מקיימין בידו חכמתו. כדאמר' (נמס' מגילה) (דף ר' ע"ב)  
לזוקמי גרסא קיעמא דשמיא ואס חכמתו קודם וכו' הואיל ולא למד ע"מ לעשות. הנה אע"פ שהגזירה שיהיה  
חכם מטפשין אורו ואין חכמתו מתקיימת על העון אשר חטא שלא למד תורה לשמה דהיינו לשמור ולעשות  
(ויכול להקיים הגזירה בשאר עניניו שיהא חכם ולא בלמוד המורה כ"כ בצנא השנייה) ואס בלא שניהם כאלה מניחים  
אורו כפי טבעו כפי הגזירה שאס היא שיהיה חכם מתקיימת. ואס שיהיה טפס אינה מתקיימת. ע"כ. וכמד עוד  
דאית דגרסי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת. וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין  
חכמתו מתקיימת ובדבור כל ששכחמו וכו' דוחה גרסא זו: שיראת הטאור. כי אין לדיק בלחך אשר יעשה טוב

**מלאכת שלמה**  
תקפה אכל בערוך הביאו בערך תקף. הא אינו מתחייב עד  
שישב לו. כך הגיה הר"א ו"ל ומתק מלח בנפשו. ט סימן  
היות בין נמשנה בין שפירוש רעו"ל נריך להיות אחר השלום בנא  
דכל שרות הנריות וכו'. הקשה החכם הר"ר עוביה הלוי ו"ל בכפר  
פן טוב פי' במקומי דף ס"ז ע"ג ח"ל שהדבר קשה להאמין למה

שאותה משנה היתה משמרתו, ועכשיו ששכחה אינה  
משמרתו: תקפה עליו משנתו. שהיתה קשה עליו  
ומתוך הקושי שנה שכחה: ט כ"ג שיראת הטאור  
קודמת לחכמתו. אני שמעתי שמקדים במחשבתו יראת  
חטאו לחכמתו, שהוא חושב בלבו  
חלמוד נצטל שאהיה ירא חטא.  
זה על דרך שאמרו מחלמ  
(דברים ד). רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשפח  
את הדברים אשר ראוי עיניך. יכול אפילו תקפה עליו  
משנתו, תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי  
חיך. הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו:  
א רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת →

הוא חכם או טפס. והשתא לא אמר כל שיראת חטאו וכו' אלא לנטל הגזירה היא.  
ואס יראת חטאו קודמת אפי' הגזירה שיהיה טפס מקיימין בידו חכמתו. כדאמר' (נמס' מגילה) (דף ר' ע"ב)  
לזוקמי גרסא קיעמא דשמיא ואס חכמתו קודם וכו' הואיל ולא למד ע"מ לעשות. הנה אע"פ שהגזירה שיהיה  
חכם מטפשין אורו ואין חכמתו מתקיימת על העון אשר חטא שלא למד תורה לשמה דהיינו לשמור ולעשות  
(ויכול להקיים הגזירה בשאר עניניו שיהא חכם ולא בלמוד המורה כ"כ בצנא השנייה) ואס בלא שניהם כאלה מניחים  
אורו כפי טבעו כפי הגזירה שאס היא שיהיה חכם מתקיימת. ואס שיהיה טפס אינה מתקיימת. ע"כ. וכמד עוד  
דאית דגרסי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת. וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין  
חכמתו מתקיימת ובדבור כל ששכחמו וכו' דוחה גרסא זו: שיראת הטאור. כי אין לדיק בלחך אשר יעשה טוב

תהא כאלה להבטל חכמתו כיון שלא קדמה לה היראה ומה גם כי  
אס אין חכמה אין יראה ואין צור ירא חטא אמנם דבריהם הוא כי לא  
יאמר האדם טוב לשנת פנת יקרת מורת ה' המתימה משגיב נפש  
להכניע יתה"ר נמלא שמקדים חכמה ליראה שאינו ירא מלפני אלהים  
אס לא בחכמה כה אין חכמתו מתקיימת שיקפט ירו לנטלו

**י כ י ן**  
תפארת ישראל  
מחלה יפה, לכן שכחה ג"כ מבר. ודרי"א שההירה תורה שלא חז  
מענין עד שיבינו היטב [והרי באפס אין הדבר ק, רק בריש לגמור,  
ר"ל יגמור כל הענין] והדר לפסד [בשנת דסי' אן]. ר"ל שיגמור מלה כל  
הענין אף שלא יבטו כבוד, ודרי"א יגמור עליו, דע"י השקפתו אז פניו הענין  
טוב, לפעמים יגמור עליון מחמתו. וכן דרך סדיק, נח מלך היא, ולא חסן  
אבהה לכל הואי פניה מדי בפתח ראשונה, ולא מלה סודותיה רק למי  
דענה עמו פתח וניסין: זא דמשמע דוקא כשהיו הדברים שלמד

**משנת חכמים**  
למחרין בצמחא לגחרין על הניפה אס יהיה חכם או טפס אין הכוונה  
שטלד בטל מעלה להיות נבכרת חכם דוקא דהא דריק ורשע לא קאמר  
וכיון שאין גחרין לענין לדיק או רשע ממילא נבכרת אי אפשר לגמור  
עליו שיהא חכם דהא בלש שיהא רשע אי אפשר שיהא חכם דכל

ומה מחד כונה התוספות שפיראם מקום. ו"ל דקשה לתוספות בשלמא לר"ל חסון ב' שמירות ללא אחד מהם פסוק אחד וריבא חסי ב' שמירות  
ללא אחד ופן ללא שני, אבל לר"י ב"י דהשיב ג' לאין ר"ל ב' שמירות ופן אחד וקשיל הא כתיב עוד ופן יסורו אס כן הו' די לאין. ועי"כ נריך למלך דבשום שהוא חסון ג' לאין אבל

וח אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהרי לומד הוא, רק שאינו  
חוזר לימדו. עכ"פ מדהתעלל מלחזור לימדו, גלי אדעמיה שאינו  
חושב כשישכחם: חזו דליכא למימר דלראית עין ממש קאלי,  
דרי"ל שראו נשים גדולים במדבר, ליהא, דהרי המורה לכל ישראל  
נאמרה, והדורות אחרונים לא ראו נשים. אע"כ דלראית עין השכל  
קאלי, ור"ל דברים שהשקפת עינין שכלן, הוהר שלא תשכחם:  
1 שהיה ענין שלמד חזק ועמוק יותר מכה השגמו, ולכן מדלא הבין

יבוא משום ר' מאיר  
אומר כל השוכח דבר  
אחד במשנתו וכו'.  
ח"ל הנמלא דממות דף  
ז"ס אמר ר"ל כל הזוכה  
דבר אחד ממלמדו טוב  
נלא שנאמר השמר לך  
ותמור נשפך מחד פן  
תשכח את הדברים ודרי'  
אין א"ר אלפסי כ"מ  
שנאמר השמר פן יאכל לית  
אלא ליה דבינא אמר  
השמר וכן ע"ל לר"י רנ"י  
אמר וכן לר"י שנאמר  
השמר לך ותמור נשפך  
מחד פן תשכח את הדברים  
יכול אפילו מחמת אונן  
ח"ל ופן יסורו מלבנך  
נמקדים מלבו הכתוב  
מדברי ר' דוקמאי נ"י  
אומר יבול אפילו תקפה  
עליו משנה חלמוד לומר  
רק ע"כ ונחמדות ד"ה  
יבול אפילו מחמת אונן

המחשבה [היא] סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מניחמו למנה שלבו מפני, והוא נהנה בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד על מנת לעשות. הואיל ואין לזכו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת, שמהוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ זה ומואסה ומניחה: כ"ש שמעשיו מרובים מחכמתו. הכל מיירי שורץ במזות עשה. ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, איירי מתקיימת.

מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא הנה אומר, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת.

ולא יטעא. ולהכי קאמר שיראת חטאו. שירא מן החטא שהוא מוכן שיטעא ולא קשיא דה"ל למימר כל שיראתו מהחטא קודמת וכו'. דרך חיים. ועיין בר"פ דלקמן [גד"ה] הכוזב את יצרו: כ"ש שמעשיו מרובין מחכמתו. כחז הר"צ הכל מיירי שורץ במזות עשה. וא"ת קודמין מיבעי ליה כמו שיראת חטאו. ובמד"ש כחז בשם רבינו יונה דקשה אין אפשר שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו שמה שאינו יודע אין יעשה אלא במה שמקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים

ולא יסור ימין ושמאל. הרי זה מעשיו מרובין מחכמתו. כי מעשה מעלה עליו כאלו קיים כל המורה כולה. כיון שבדעתו לקיים מה שיאמר לו החכם. וכן מפורש באבות דר' נתן [פכ"ב] דמנן התם כל שמעשיו מרובים מחכמתו שנאמר נעשה וגשמע שהקדמו נעשה לגשמע וקבלו שכר כאלו עשו הכל קודם ששמעו וכל שחכמתו מרובה ממעשיו שלא יאמר אשנה הלכה ואקיימנה. ע"כ. והשם מחורף שפיר דמרובין היינו קודמין כענין נעשה ונשמע והא דלא נקיט קודמין. לפי שא"ל שיקדמו המעשים בעצמם. שהרי אינו יודעם אלא הקבלה שיקבל עליו לעשות היא שתקדם. וכשמקבל הרי מקבל הכל יותר ממה שילמד לעולם. ולפיכך מנן מרובין שכיון להשמיעו זאת שהקדימה היא הקבלה. והקבלה היא צמורה מהחכמה ובהכי נמי אין מקום לשאלים שנמלאו חכמים הרבה באומות שחכמתם מרובה ממעשיהם וחכמתם מתקיימת כמו שזכרה השאלה בדרך חיים. ותיכף למשמיעו נסתם בני אדם וכו'. ועוד תירץ דהכל צמחמה המורה בלבד וכו'. ולדין מעיקרא אינה שאלה לכיון שהמרובים הוא בקבלה. אפשר שחכמיהם קיימו וקבלו עליהם להחנהג ע"פ החכמה ההיא שילמדוה. ולפיכך חכמתם מתקיימת בהם: וכל שחכמתו וכו'. יש מחליפים וגורמים כל שאין מעשיו וכו'. ואין צורך לאותו המירוץ שהירצו גבי כל

פירוש המשניות להרמב"ם

ט אין חכמתו מתקיימת. הנה דבר זה מוסכם עליו מהפילוסופים גם כן שהרגל המעלות כשיקדם לחכמה עד שיהיה קנין חזק ואח"כ ילמד החכמה אשר תזרוה על הטובות ההם יוסיף שמחה ואהבה בכחמה ובחריצות להוסיף ממנה אחר שתזרוהו

מלאכת שלמה

מחכמתו יוסיף תמן ללמוד עמו שאל מניח המדרש ושם דבר עמו בשפתי חלקות אלל מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו והוא מנלל יצרו שיראת העונש קודם שילמוד זה חכמתו מתקיימת ולא יסתנו היתה"ר להחטול מן הלמוד שהרי אין כמו כפי כי אם

תפארת ישראל

מקוים מחלה בלבו היטב ונפיקושיש הארוך לאטו הארבע האן להבין מיתר ד"ל [במנחה ז"ש א"ן] לטובה עם ממתין [ד"ן]: [ב] שמשכיב ומקדים לירא חטא ומתשיבו יותר מהחכמות האנושי, שירא להחכם בדבר שאפשר שיבוא ע"י לטוא: וג שיממ מלמוד, והרי כל החוטא נכנס בו רוח שעות [בפסוק ד"ג א"ן]: [ד] שאומר בלבו אקרא ספרי אפיקורסים שהוא החכמות אנושי ולא חטאו, ומלל שמשכיב יותר מהחכמות מהיראה שמה יחטא:

משנת חכמים

יורשתי אל פי רש"י שהקב"ה אמר חיל בלג ויקאלטו והמתן עד שיטע דורו ואמר דוד לפניו מבטט יורשתי אל. אל תחמת עד שיטעם אלא תמחר ותשבת עתך ומקוץ הגמרא ש"ח אמר ר' אחי לא מח דואג עד ששבת תלמודו עד כאן. הרי ממש בדברי הרמב"ם משום דתורה מגינה ומללי בין בעידן דעסקין ביה כו' ולכן מוכרח לטוב כדי שיקבל טוב. אך הרמב"ם כתב בפ"ח מ"ח פקדים שלו ח"ל ולפי חכמתו ישראלו יהיה שיעור העונש פעמים בעוה"ב לזכר ופעמים בעוה"ז לזכר ופעמים בשניהם וכו' ע"ש וא"כ נמי שאין הקב"ה מענישו בעוה"ז יכול להתקיים חכמתו עד עתה רק בעצירה שיש בו חילול השם דלמדין דלון מקיפין צחילול השם ומענישין אותו גודלי בעוה"ז. ומפרש בגמרא היכי דמי חילול השם מי שקרא ושהה"ח וסימט ח"ת וסני שומעניה והכריות אומרים אי לפלוגי שלמד תורה או לאביו שלמדו תורה או לרבו שלמדו תורה עיין בנפח מ"ח יומא וא"כ כל שחכמתו קודמת ליראת חטאו וכיון שלמד אין זו יראת חטא ממילא היא חוטא ונתחלל השם על ידו דודלי מענישין אותו בעוה"ז כ"ל וע"כ הוא שיטת תלמודו ולכן אין נמי מחקיימת אך קשה מה שהקשיתי לעיל ממסתם שנת:

היראה קודם למחמה. וזה י"ל כוונת הפסוק ראשית חכמה יראת ה', ואם האמר היא אז טר כו', לכן אמר שכל טוב לכל עשיהם. דלמוד ע"מ לעשות. חיה שמקיים חילמו מומתם לפד, דמכמו מתקיימת ותי"ל

שינויי גוסחאות וכו' שחכמתו קודמת ע"י תיר"ט כ"ה כל שיראת חטאו כו'. (הוא היה אומר) כ"ש שמעשיו. במח"ו וכל שמעשיו ולתא ופי' דבזר הסמן. (וכ"ל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת). במח"ו לפי' והוספתו המור"ל כקדר שלפניו. אולם מהפ"י שם משמע דקדר היה כלן כל שחכמתו מרובה ממעשיו וכל מתקיימת וכל שמעשיו כו' וכן מראה עין היה קדר נמטה שנתמו"ל ולכן נא שם וכל (ט"ו) שמעשיו כו'. ולפי"ו אולי גם העלת הוא היה אומר נמטו שם יחד כו' הדבר כל שמעשיו כו' (מן מתקיימת עד מתקיימת) אך גם נמטה הקמורה ליתא למלוא האלה. וע"י דבזר הקתום ע"י תיר"ט כ"ה וכל שחכמתו כו'.

תוס' רש"י

אח"כ שם שמעשיו מרובין כו' חכמתו מתקיימת. באבות דר"ב שם שבא' נעשה ונשמע.

תירושי הגר"א

כל שמעשיו כו'. כמ"ש בפ"ב דשבת (ל"א א') תתי' דכתיב יהיה אמות עתך וגו' ואפ"ה אי יראת ה' כו' ושם יואמר לאדם הן יראת ה' וגו' ונעשה וגו'.

זרע יצחק

במספר מלכנו י"ד לאון ור"ג ב"י לא מיירי רק בצובת, אלל אי למדין דהאי יטל מממת אמונה הוא לטון ר"ג ב"י וקאי דלעיל דגם רשא יקרא מיירי במספר מלכנו דיוקא ואכתי קשה דהא הרי ד' לאון וע"כ דלא ר"ג ב"י קאמר להאי יטל הא דהא משנה היא במסכת אבות רק דקממא דגמרא מיידי לה אלל ר"ג ב"י לא מיירי רק בצובת לכן הוי ד' לאון אלל במספר ה' ד'. וב"י דקשי' לתוספות הא כיון דס"ד דר"ג ב"י אמר להאי יטל ולמה לא ופעמים ד' לאון לזה כתבו משנה היא במסכת אבות ולאו ר"ג ב"י קאמר לן רק פתם גמרא מתקין לן המשנה דר"ק. ט משנה כ"ל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. מקשים הא אז טר ירא חטא ולק"מ דפי' דילמוד ע"מ לעשות. וזה הו'





- זה השער לדי צדיקים יבואו בו -

ספר

# ראש דוד

מהגה"ק, המקובל הגדול, החכם הכולל  
ציס"ע, איש אלקים, נזר ישראל ותפארתו

בקש"ת מרנא ורבנא  
חיים יוסף דוד אזולאי  
זצוקלה"ה

חלק ראשון

נדפס פעם ראשונה ע"י מרן המחבר זצוק"ל  
ועתה נדפס מחדש ברוב פאר ויופי

עיה"ק ירושלים תובב"א  
שנת תשנ"ז

הוצאת ספרים "יהדות"



ה' אלהיך למרים יכול בלבך כשהוא אומר השמר בנגע  
 הדרעת הרי שמירת הלב אמורה הא מה אני מקיים  
 זכור שתהא שונה צפיק, וכן הוא אומר זכור את אשר  
 עשה לך עמלק יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי  
 שכחת הלב אמורה הא שאינו אומר זכור אלא להיות  
 שונה צפיק, עכ"ל. (הודעתי ה"ן כתיב כאן דספרי דבי  
 רב אין עמדי לראות שרשן של דברים ומקורן ואם  
 המפרשים הם המדברים), ובהגלות נגלות מאמר זה  
 נסתרו כל דברינו, כי השמות יברסון כמבואר למעיון  
 וגם תירוני הרב עץ החיים נדדו הלכו כאשר עיניו יחזו  
 גברא דשפיר חזי ואין להאריך. אך אפשר לומר דפרקי  
 ר' אליעזר ותלמודא דידן לא סבירא לכו כמאמר זה וכל  
 מאי דשנינן שינוייה הוא לפרקי ר' אליעזר ותלמודין.

ברם זוהי שהקשה על מאמר הלזה עיקר קושיין דמאי  
 יליף בכל הני דזכור הוא צפה אימא דגם זכור  
 הוא בלב כדס"ד ואיכהו עשה ולא תעשה. ואפשר דבעל  
 המאמר סבר דשמור דעשה עשה וא"כ ליכא למימר  
 דאתו לעשה ול"ת. הן אמח דהרמב"ן צפרישתו כחב  
 דשמור את יום השבת לאו הוא ולקדשו היינו שלא  
 יחללנו, אמנם אפשר דדברי הרמב"ן אינם אלא לר'  
 יוחנן דק"ל כוונתיה דסבר השמר דעשה לאו הוא  
 והיינו כמ"ש החוס' בכמה דוכתי דגם לר' יוחנן צעינן  
 שיכא בכללו לאו, ומ"ה סבר הרמב"ן דשמור את יום  
 השבת לקדשו היינו שלא יחללנו והוי ל"ת, אבל בעל  
 המאמר סבר כמ"ד השמר דעשה עשה, ומאחר דאיכא  
 צהני דליכא כי אם עשה עלייהו סמיה לדרוש בכלן זכור  
 צפה, אף דאיכא דאיכא ל"ת בזכור דעמלק ואשר  
 הקלפת דגם דבהני יש לדחות דכלהו צפה בקושיין אינך  
 דהו עשה יכריעו דזכור צפה, ומתם ילפינן (ואם  
 מאמר זה הוא ח"כ לריך להתישב בדבר).

ולפי קוטב דרושנו יתישב מאמר פרקי ר"א דאתאן  
 עליה דרך דרש צס"ד, ולפי דרכנו (ט) נבין חיוב  
 דברי תורה על השלחן. ועוד זאת אדרש (י) במאמרם  
 ז"ל פ' כל כתיב (ק"י"ט). ר' חייא בר אבא נתארח אלל  
 אדם אחד בלודקיא והביאו שלחן זהב וכו' והיו  
 אומרים לבי הארץ ומלואה ובסילוקו והארץ נתן לבני  
 אדם, וזכה לזה צמה שהיה מענג השבת ע"ש באורך  
 כל המאמר. ויש להבין מה עיבן של פסוקים אלו. (יא)  
 ועוד מה שייכות לעושר זה בעבור עונג שבת, הן אמח  
 דהרי אמרו (שם ק"ח). כל המענג השבת נותנים לו

נחלה בלי מזרים דכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך  
 אבל היא גופה (יב) לריבין אנו למודע"י איך הוא  
 מדה כנגד מדה לעונג שבת נחלה בלי מזרים. ועוד  
 נדעה נרדפה (יג) מה טעם שיעקב אע"ה זכה לזה,  
 ואגב דרך דרש נבין טעם (יד) משז"ל (סנהדרין כ"ח):  
 גוי ששבת חייב מיחה. ועוד (טו) נבין מאמרם ז"ל  
 (ויק"ר פ"ג) על פסוק אם תאבדו ושמעתם עוב הארץ  
 תאכלו ואם תמאנו ומריחם חרב תאכלו ור"ל דרשו  
 חרובין תאכלו. ודבר שהיה בכלל (טז) מאז"ל פ"ג  
 דתעניות (כ"ד): בכל יום בת קול יולאח ואומרת כל  
 העולם כלו אינו נזון אלא צשציל חנינא בני וחנינא בני  
 די לו בקב חרובין, (טז) ויתישב מאז"ל פ' הנושא  
 (ק"ד). צשעת פטירתו של רבי זקף עשר אלצעותיו  
 כלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי  
 בעשר אלצעותי צחורה ולא נכיתי אפילו באצבע  
 קטנה. (חי) גם נבין קלח טעם לחיוב אמירת צריח  
 וחורה בצרכת המזון בצרכת הארץ. (יט) ועד אחרון  
 קלח טעם למשז"ל פ' ר' עקיבא (פ"ח). מכאן מודע"א  
 רבא לאוריחא וכדור קבלה צימי אחשורוש, מה טעם  
 נחלו לקבלה צימי אחשורוש. (כ) ועוד נבין פרשת  
 זכור דיש צפסוקים כמה יחורים ודקדוקים ולפי דרכנו  
 יתבררו ויתלצנו צס"ד.

ויר"בן להבין כל הני דאמרן ולקשור ולשנות דרך דרש  
 צמשז"ל דיעקב אע"ה ועשו חלקו העולמות  
 ויעקב איש חס נעל העוה"צ ועשו נעל העוה"ז, וכבר  
 ידוע חקירת הראשונים דא"כ לא שצקת חיי לזרע יעקב  
 ואיך אנו נהנים מהעוה"ז יותר מכדי חיוחנו בלחם נר'  
 ומים לחץ, והלא מראש בלאת ישראל ממזרים טעוני"ם  
 צרכה וינללו את מזרים וצפידנא דעילוי ארץ כנען עמל  
 לאומים יירשו וצתים מלאים כל טוב, ודבר זה מפורסם  
 מלכים ימלכו ושרים ישורו בכל עושר וכבוד ותענוגות  
 בני אדם, וכן עוד היום בגלות החל הזה יחד עשירים  
 שאנו אוכלים למעדנים ונשותיהם יותר לבושי מכלול  
 ורקמה ותכשיטין וגם הבינוניים מתעדנים צחגים  
 וצמועדים, ואפילו עני שבישראל זמנין דמשצחת מלי  
 כריסיה את חלב הארץ כי צא מוע"ד, וכל זה גזל  
 צידנו.

→ וזהר"ב מהר"ש פרימו איבו מפרק לה כמשז"ל (שבת  
 פ"ח). דשמים וארץ היו תלויים ועומדים עד  
 קבלת התורה ואם ישראל מקבלים התורה מועב ואם

אוצר התכונה

והיה עטמו שקבל התורה הוא זרעו ועשו לעולם שלא יחרז וקנאוהו, ונדע כי רבינו הקדוש היה נשמת יעקב אבינו, ואנטונינום הוא עשו. והיינו רבותיה דרבינו דהגס דהוא עלמו לפניו בישראל קבל הצרכות מטעם קבלת תורה, עתה מתורת חסידות לא נהגה, והיינו דקאמר שיגע בעשר אלצעותיו בתורה וא"כ גם העוב"ז שלו הוא וקנאו על פי התורה, ועכ"ל לא נהנה כלל והיינו רבותיה.

והוא הטעם לחיוב דברי התורה על השלחן, דמאחר שהעוב"ז לעשו ולא כאלה חלק יעקב, ואכן בידן מסובין היינו אחתה אכלי משופרי שופרי, וגם הבינוניים יותר מחיותם, וגם העניים והאצוניים זמנין דמתרמי לכו קופרא עבא לפומא. ויש מקום לקטרג דישראל אכלי דלאו דיליהו כי העוב"ז לעשו וגזל הוא בידו, לכן צו בפרק קורין ומקרין בדברי תורה להורות כי בעצורה זכינו בעוב"ז והוא עומד על התורה שקבלנוה וגם העוב"ז שלנו. וזה קלח טעם לאמירתנו בצרכת המזון ברית ותורה בצרכת הארץ, דגם מה שזכינו בארץ עוצה ורחבה וצחים מלאים כל עוצה היה בעבור התורה שקיימנו העוב"ז זכינו צו, והוא מאמר הכתוב (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גויים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו יגלורו, שע"י קבלת ושמירת התורה קיימו העולם זכו צו, וגם בצכות המילה מתקיים העולם כמש"ה (ירמ"ג ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמחו, ונמצא שישראל מקיימין העולם בצכות המילה ובעצורה זכו בארץ ישראל כמש"ל (בר"ר פ' מ"ו), ולכן בצרכת המזון על השלחן דעל הרוב אכלנו יותר מחיותנו, והטעם משום ברית ותורה שקבלנו והעמדנו העולם, שאם לא קבלנום ח"י היה העולם חוזר לתהו וצבו, והוא הטעם להענג בארץ ישראל, לכן מזכירין בצרכת הארץ על השלחן ברית ותורה כי בעצורם זכינו בארץ ובעוב"ז, ולכן בחר אכלנו יותר מכדי חיותנו כי העוב"ז ג"כ שלנו. ואפשר שזכו כונת מטבע ברכת התורה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, הכונה אשר נתן לנו תורת אמת וזכינו להעמיד העולם ועל ידי זה וחיי עולם שהם כל עוצה הארץ ומעדני עולם נטע בתוכנו שבקבלת התורה זכינו גם בעוב"ז, ולאמלא התורה זה לחמנו לחם צר ומים לחץ. וצוה יחבאר אללי פי' (תהלים קי"ט) לולי תורתך

לאו חוזרים לתהו וצבו, ובהגיע תור כאשר ישר בעיני היו"ר נתתן דת זרח משעיר הופיע מהר פארן, ולא ראו עשו וישמעאל וכל הגוים לקבלה ונמצא העולם היה אצד וחוזר לתהו וצבו, וצאו ישראל וקבלוה והעמידו ← העולם על צוריו וחקייהם, והרי זה כמליל מזעו של ים ושילתו של נהר דדינא הוא הרי הוא שלו, וקנו העוב"ז כי היה אצד וקבלו התורה וקיימו העולם ומעתי זכו צו, ועוב"ז קדם וסלקו ישראל סבא לו ולזרעו עד עולם וזכינו בשני עולמות עכ"ל הרב הכז. ועל פי זה א"ש מאמר ה' אם האצו ושמעתם עוצ הארץ תאכלו ולא תחושו לחלוקת העולמות כי עוב"ז חלק עשו, כי צא נהר ושטף את העוב"ז וינתקו מוטדי ארץ אלמלא קבלתם התורה וא"כ זכותם בעוב"ז, ולכן אם תאצו ושמעתם דברי תורה ויהיו מאשרים קבלת התורה לקיימה עוצ הארץ תאכלו, כי גם העוב"ז שלכם הוא ואין לעשו צו כלום. ואם תמאנו לשמוע כלימודים אז חזר הדין שהעוב"ז לעשו ואחם אין לכם צו כי אם דבר מוטע לקיום הנפש, וז"ש חרובין תאכלו כלומר דבר מוטע חרובין ודומיהם לקיום הנפש בדוחק ולער כי העוב"ז חינו שלכם. וזהו מעלת ר' חנינא בן דוסא דצת קול מכרחת ואומרת כל העולם כלו ניזון בשביל חנינה וחנינה בני די לו בקצ חרובין. והוא פלא דכיון דכל העולם ניזון בצכותו א"כ בקיימו העולם בצכותו זכה צו כי הוא הוא המעמידו והוא שלו, ושורת הדין כי יתענג מרצ כל עושר וכבוד אשר לא ימד ולא יספר כי הכל שלו והכל הולך אחר המעמיד, והר"ל כמליל מזעו של ים ושולותיו של נהר דהרי הוא שלו. וכלפי לוח מלעמק בקצ חרובין כמשפט עוצרי דת ודין שנאמר צהם חרובין תאכלו והיא נפלאה בעינינו על ר' חנינא, והיה שכרו לאחוי ציאת אורו ועליו יליץ מרו בעוב"ז.

והדברים מגיעים לאמרי קדוש רבי בשעת פעירתו, כי הנה יעקב אע"ה אשר מר ניהו א"ח חיל"ק ומרעות נפשיה נתן העוב"ז לעשו, הוא עלמו קבל הצרכות אשר לפי פשטן כל עוצ העוב"ז חליו, והוא עלמו אמר אלמלא שקבלתי התורה מהיכן זכיתי לטל השמים הה"ד שרשי פתוח חלי מים ועל ילין בקלירי כמש"ל ברבה (בראשית פ' ס"ו), ונחבאר אללנו עפ"י דיעקב אע"ה לעלמו הוא מליל שקבל הצרכות והלא הוא נטל העוב"ז ושציק לעשו העוב"ז,

# תנא דבי אליהו אליהו זוטא

עם פירוש  
ישועות יעקב  
להגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל

ופירוש חדש מבאר כל סתום וחתום בספר קדוש זה ע"ד הפשט

משפט וצדקה

מאת

הרב יעקב מאיר שכטר הי"ו

ספר

בהר"ר ישראל זלליה

ונתיישרה דעתי עד שאעשה נקמה אני בעצמי לעתיד בעמלק, אמרו רבותינו בעוד ג כשהיו ג יעקב ועשו במעי אמן אמר יעקב לעשו עשו

ישועות יעקב

ג ילקוט-תולדות דף ל"ב ע"ד ועיין בפרקי ר"א.

משפט וצדקה

בעקב עשו ולא בעקבו להגיד שהשני הכיר ברשעו של הראשון כמו שנודע בשמו לבסוף והיה דואג מי ישרת לפני הב"ה אם הראשון יהיה בכור הוא שא"ה בהושע (יב, ד) בבטן עקב את אחיו ובאנו שרה את אלקים להגיד שהיה יעקב קדוש מראשית יצירתו ועד סופו שנצח את המלאך ונאמר שם כתוב זה כמאשים את בני יעקב שהם חוטאים כנגד עצם תולדתם כי הכתוב אומר בתחלה סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושיו נאמן וריב לד' עם יהודה ולפקד על יעקב מכאן שהמדובר בימי התנפלות מלכי אשור על ישראל ואומר שאפרים משתטח לפני ד' להתחנן על התשועה מאשור בכחש כי המלך הושע בן אלה בטל את השומרים שלא נתנו את עשרת השבטים לעלות לרגל לירושלם אבל לא פקד על ישראל לעלות ויהודה נפלגה לשתי פלגות החלק היותר גדול אינו מאמין בתשועת ד' והחלק הקטן שעם חזקיה המלך מחזיק מעמד רק בכח גבואותיו של ישעיה שהוא מעודדם וכח צדקת חזקיה וסייעתו ומסיק מתוך כך שבנוגע ליהודה יביא עליה את אשור רק בתור ריב להציק לה ולא להשמיד כי אדרבה ביהודה נחל אשור את מפתחו ובנוגע ליעקב יפקד עליהם עונם כי אשור השמיד כליל את הישוב של עשרת השבטים ומבסס את המשפט הזה על הכתובים בבטן עקב וגו' וישר אל מלאך וגו' בפסוק א' מאשים שהעם חוטאים כנגד תכונת נפשם מיצירתם ובפסוק ב' שיעקב בבחינת עם ישראל נאבק עם מלאך בבחינת שר האומות כולן והנה לא היתה

שיבא בעצמו זהו לכבודן של ישראל לפייסם על מה שהשליט עליהם את עמלק זה וכדלקמן. בעוד כשהיו כלפי שאמר שיעשה הב"ה נקמה בעמלק יצא לפרש ענין עמלק וסוף הדברים זש"ה גם אהבתם (וע"ל באות יו"ד) ואמר אמר יעקב וכו' זה מראה שהוא מפרש ריב ויתרוצצו על הירושה כי טען עשו שבא יעקב לגזול ממנו את ירושת אביו ובקש להרגו ואמר לו יעקב שאין זרע יצחק כשאר בני נח שנדחו מעוה"ב אבל זרע יצחק אפשר להם שינחלו שני עולמות ונחלת עוה"ב אינה ירושה אלא שכר טורח שכ"א טורח לעצמו ובכן אם עשו רוצה יעקב יוותר לו על הירושה בעוה"ז ויטרח בעצמו על עוה"ב באותה שעה שקט רוחו של עשו והסכים ליעקב אפילו שיהיה יעקב בכור ללידה כי אמר לו יעקב שא"א לזכות בעוה"ב אלא מתוך עבודה לד' ולעבוד את ד' צריך להיות בכור כי כך הדרך שירא ד' מקדיש בנו בכורו לשמים אך בהגיע הזמן לצאת מן הבטן חזר בו עשו מהסכמתו ליעקב ונדחק לצאת בראש כי אמר עתיד יעקב לחזור בו לאחר שיוולד ויקבל שני חלקים בירושת אבא בכח שהוא בכור ללידה ועכב עליו יעקב באחוזו בעקבו וז"ל הכתוב וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה מגיד שרק במלאת הימים הרגישה רבקה בתאומים וזה כשהם עוד בבטנה כי ראו שהראשון נדחק לצאת וכח אחר מושכו בחזרה וזה שמסיים ואח"כ יצא אחיו וידו אווחת בעקב עשו להגיד שהשני לא רצה לדחוק עצמו שיצאו שניהם כאחד אולי יקדמנו מפני שחשש שיזיק לאמו ואמר

הדפסה רב-מיליונית חסר - להדפסה אינתיים בדפוס ישרות תל אביב

אחי שני אחים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא העוה"ז יש בו אכילה ושתייה ומשא ומתן ולשאת אשה ולהוליד בנים ובנות אבל העוה"ב אינו כן בכל המדות הללו ואם הוא רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב ומנין שכך הוא שנא' (בראשית כה) ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי כשם שהיינו ה) אומרים בבטן באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ויעקב נטל בחלקו העוה"ב וכשבא יעקב ה) מבית לבן וראה עשו שיש ליעקב נשים ובנים ועבדים ושפחות ובהמות וכסף וזהב מיד אמר עשו ליעקב יעקב אחי לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב ואני אטול העוה"ז ומנין לך כל העוה"ז נשים ובנים וממון עבדים ושפחות למה אתה משתמש ונהנה מן הדברים שבעוה"ז כמותי וא"ל יעקב לעשו זה מעט ה) הרכוש שנתן לי הקב"ה להשתמש בו לפי הצורך שלי בעוה"ז שנא' (שם לג) וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך באותה שעה האמיד עשו בדעתו ואמר ומה העולם הזה שאין ליעקב חלק בו כך נתן לו הקב"ה העוה"ב שהוא חלקו של יעקב עאכ"ו באותה

### משפט וצדקה

ה) וכשבא יעקב, כבר ערער עשו על הבכורה בשעת ברכה ואיך טוען על יעקב כאילו ההסכם קיים אולם לא ערער אלא כדי לבטל שלטון יעקב בעוה"ז וו"ד טענתו ויעקבני וגו' אמר אם את בכורתי לקח זה עוה"ב איך עתה לקח את ברכתי זה עוה"ז והנה יעקב ברח מפניו וכשחזר שלח לו ויהי לי שור וגו' ועם לבן גרתי וגו' להגיד שלא נתקיימה בו ברכת אביו לכך א"ל לא כך וכו'. ז) זה מעט, יש לשאול הלא יעקב אמר לעשו העוה"ב אינו בכל המדות של אכילה ושתייה ונשים ובנים וכלום התל בו וי"ל שיעקב אמר לו שמי שנותן דעתו בעניני עוה"ז לא יוכל לזכות בעוה"ב ויעקב באמת עשה כך שהרי הפקיר כל עניני עוה"ז אבל עשו נזכח שטעה בחשבון בראותו שהב"ה ברך ליעקב בדבר שלא השתדל בו ולא הקדיש לו זמן כל שהוא אלא הכל רק בכדי חייו וצרכו בעוה"ז וכמ"ש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש.

כאן התמודדות של כחות שוים עם כנגד עם או מלאך כנגד מלאך גם ד' עמד מן הצד בהתאבקות זו ובכל זאת נצח הבשר אור החיים את האש ואיך כאן נכנע בשר יעקב לבשר אשור בשעה שד' עומד לצדו של יעקב. ד) בשם שהיינו, דורש כיום עתה שיצאנו לאור עולם מכרה כשם שנדברנו בחשך בבטן אמנו ועכשיו אין לך פחד על הירושה כי אני אכתוב לך שטר ויתור עליה כמו שהבטחתי בבטן ואמר באותה שעה נטל וכו' הלשון מראה שאז הבין עשו שעוה"ז פירושו כל עוה"ז כי הכל עבדים לזרע יצחק כנ"ל (אות א) וכך הסכים עמו יעקב וזה פלא כי איך חזר יעקב אצל אביו לקבל ברכת הוה גביר וגו' ונראה שויתר יעקב על ענין הגביר בפעל כיון שהדבר יטרידנו בענין עבודת ד' ולכך הסכים למסור זה לעשו כבא כחו ומיד יעקב ותחת פיקוחו ובהתאם לרצונו וע"ז הלך לקבל הברכה מאביו כי אם עשו יהיה השליט בעולם מצד עצמו יחריב העולם.

שעה א"ל עשו ליעקב יעקב אחי בוא ונעשה שותפות אני ואתה טול אתה העוה"ז והעוה"ב חצי ואני אטול ג"כ העוה"ז והעוה"ב חצי שנא' (שם) ויאמר ד עשו אציגה נא ה עמך מן העם אשר אתי ואמר לו יעקב לעשו ה אדוני יודע ה כי הילדים רכים ואינם יכולין לעמד ביסורין של בניך שנא' (שם) ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדוני שעירה אבל כשהיה בא יעקב לארץ , ישראל אמרו

### ישועות יעקב

ד—ה לפי גרסא זו צריך לדחוק אציגה נא ואתן לך חלק בעיה"ז מן העם אשר אתי כלומר עוה"ז והתשיבה שהשיב לו יעקב כתיב שני פסוקים קודם פסוק אציגה ולכך גראה לגרוס כן שנאמר ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך כלימר נחלק הכל בשוה עוה"ז ועוה"ב וכפרשי"י שם לנגדך בשוה לך כו' והשתא אתי שפיר שהשיב לו יעקב תיכף במקרא שלאחריו אדוני יודע כי הילדים רכים ואינם יכולין לעמוד ביסורין של בניך בעיה"ז ור"ל לכך טול אתה שררותך עד ביאת בן דוד ב"ב ועיין ברכות ובילק"ט וישלח בשם מדרש אבכיר.

ו פ"י כשהלך יעקב סכוחה לא"י ולא הלך לשעיר כמו שאמר לעשו עד אשר אבא אל אדוני שעירה וכי אמר שקר ח"ו וע"ז אמרו רבותינו ז"ל שיעקב הרחיק לו את הדרך כדין עכו"ם ששאל את ישראל בדרך לאן אתה הולך כדאיתא בפ"א דף כ"ה ע"ב והביאו רביה שנאמר עד אשר אבא אל אדוני שעירה ויעקב נסע סכוחה ולא הלך לשעיר כל ימיו אבל פתח לו פתח ממקום אחר פ"י שיעקב רמו לו בזה שלעתיד לבא אל הר שעיר שנאמר ועלו מושיעים וגו' לשפוט את הר' עשו ועיין בב"ר פ' ע"ה.

### משפט וצדקה

ז) אציגה נא, לפמש"ל עקר הנחלה בעוה"ז היא השררה והנה העם אשר עם עשו היו נסיכי הארץ שהיו כפופים לו ואמר אציגה נא לשעבד לו החצי מהם כי ליעקב לא היה כפוף שום עם. ח) אדוני יודע, ל"ה ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ויאמר אליו אדוני יודע וגו' (כמובא בפנים) ויאמר עשו אציגה וגו' ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדוני וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ולפ"ז הסדר הפוך בכחוב לכך גראה שלא חשב עשו לעבוד את ד' כמו יעקב אבל חשב להיות אפוטרופוס על יעקב כדרך שחשב יצחק בשעה שאמר לברך את עשו זאת אומרת יעקב יעבד את ד' ועשו יעסוק בעניני העוה"ז ויפרנס ליעקב וכך יחלקו ביניהם גם

עוה"ב והשיב לו יעקב אדוני יודע וגו' להגיד שאם יעשו שותפות הרי ידרשו בני עשו מבני יעקב לעבוד את ד' ללא הפוגה וזה לא יצליח ומ"ש והצאן והבקר וגו' זאת דחיה של השתמטות כאומר ואת"ל יש עוד מקום לשיתוף בינינו הנה עתה הצאן וגו' ע"כ יעבר נא וגו' עד שאמצא דרך לשיתוף ואז אבוא וגו' אז השיב עשו אציגה וגו' כאומר אם בדבר הילדים מקבל אני עלי ועל זרעי לא ללחץ עליכם בעבודת ד' ומוכן אני תיכף להפריש לך מהשררה שלקחתי בחרבי שהם יחזיקו אתכם ואתם תעבדו את ד' בלי לחץ מצדי והשיב לו יעקב למה זה להגיד שאין הכרח למהר בשותפות ורוצה הוא עוד להמלך בדבר נמצא שהתשובה למה זה היא התשובה הילדים רכים.

רבותינו שהיה יעקב פותח לו (ט) לעשו פתח ממקום אחר זה: שאמר  
 הכתוב (קהלת ט) גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה וכנגד  
 מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יעקב ועמלק שבא מעשו. ל  
 [ב] משל יא) למה"ד לשני בני אדם אחד שונא אותו המלך יב) ואחד

אוצר החכמה

ישועות יעקב

ז מביא ראיה למה שאמר לעיל שאין לעמלק ממשלה אלא בעוה"ז ואח"כ שנאתו וקנאתו  
 אבדה כדלקמן.

משפט וצדקה

[ב] יא) משל, תחלת הפרשה בקהלת  
 תגר על הנעשה תחת השמש  
 אשר מקרה אחד לצדיק ולרשע ולא עוד  
 אלא שמתוך כך לב בני אדם מלא רע כלפי  
 בני אדם והוללות בלבם כלפי מטרת  
 חייהם בעצמם וכן מסיקים הם מסקנא  
 ממקרה החיים אל המתים כי אין מי  
 שיצטרף לדעה המאמינה בשכר ועונש  
 לאחר המות כיון שענין החיים ברור כאן  
 עד שלכלב חי טוב מן האריה המת והנה  
 החיים יודעים שימותו וברור שהצדיק  
 ימות אבל המתים לא באים לספר מה  
 יקרה להם שמה וכך ענין המתים נשאר  
 בספק וגם כאן אין להם שכר להצדיקים  
 המתים לאחר מותם להיטיב עם בנייהם  
 כי נשכח זכרם ומסיים על זה גם אהבתם  
 וגו' ומלבד שלא רואים קשר בין התחלה  
 והסוף התגר נשאר ללא מענה לכך סבור  
 המדרש שהכונה בצדיק ורשע בכתוב כלפי  
 יעקב ועשו שבתחלה היתה אהבה ביניהם  
 ובברכת יצחק התלקחה שנאה וכשיצאו  
 ישראל ממצרים הפכה השנאה לקנאה היא  
 קנאת עמלק שהוא מזרע עשו ואומר גם  
 אהבתם וגו' להגיד שאע"פ שבאופן שטחי  
 נראה שאין השגחה המבקש האמת רואה  
 השגחה ברורה כי לא אהב עשו את יעקב  
 אלא במרמה כדי לרמות את אביו  
 שיחשבהו לצדיק ויזכה לברכתו ובא הב"ה  
 ונטל את הברכה ונתנה ליעקב באותה  
 שעה בטלה האהבה ונתפתחה שנאה  
 והשתדל עשו להרוג את יעקב ובא הב"ה

ט) פותח לו, רומז למ"ש בפרקי ר"א  
 (פליח) שחלקו ביניהם את נחלת  
 אביהם לאחרי שמת יצחק ונתן יעקב כל  
 עושר של יצחק לצד אחד ואת הארץ לצד  
 אחד וגמלך עשו בישמעאל וא"ל טול מה  
 שהוא מזומן לפניך אבל הארץ לא תבוא  
 אלא אחרי ד' מאות שנה וכיון שזכה יעקב  
 בארץ אמר לעשו לך מארץ אחוזתי וזש"ה  
 וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו וענין דבר  
 זה כי יעקב אמר לעשו שהוא משאיר  
 זכות שני העולמות לזכות שניהם ובנוגע  
 לנחלה הקימת הוא רוצה לחלוק אבל  
 לחלוק הארץ אין בה כדי לחלוקה לכך  
 מציע הוא שאחד יקח כל הממון והשני  
 הארץ ורשאי עשו שיבחר לו את הטוב  
 בעיניו ויעקב ידע כי עוה"ב תלוי בארץ  
 וכי עשו יוותר עליה וכך נפטר משותפות  
 עם עשו.

י) זש"ה, סיפא דקרא וחלק אין להם עוד  
 לעולם בכל אשר נעשה תחת השמש  
 וגם אהבתם רומז לחלוקה שחלקו באכילת  
 הנזיד כי זה נתבטל בשעה שברך יצחק  
 ליעקב כמ"ש וישטום עשו וגם שנאתם  
 רומז לחלוקה שאמרו לחלוק בשעה ששב  
 יעקב מבית לבן כמ"ש כאן שזה נתבטל  
 בשעה שהלך עשו אל ארץ וגו' וגם קנאתם  
 רומז למפלת עמלק שאנו עסוקין בה  
 שקנאתו נמשכה מאז שיצאו ישראל  
 ממצרים ליאחו בארץ כנען וסוכ"ס עברו  
 כל ימות עולם באין שותפות בין יעקב  
 לעשו לא בעוה"ז ולא בעוה"ב.

בעוהשי"ת

ספר

# יד שלום

על התורה

חלק ראשון

בראשית - שמות



חידושים וביאורים, על פרשיות השבוע נאמרים  
אשר חנני ה' בחמלת ה' עלי בזכות אבותי נבג"מ ולל"ה

ישכר דוב פריעדמאן

שנת תשס"ד לפ"ק



וזה שאמר הכתוב לכל ה' החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, וכתב הרמב"ן ולכל ה' החזקה, זו קריעת ים סוף שנאמר בו (שמות יד לא) וירא ישראל את ה' הגדולה. ולכאורה יקשה איך נקרא ה' לפניהם הלא עדיין לא נשלם הזמן, לזה החזיל בראשית ברא וכתו שפי' רש"י ז"ל בשביל החזרה שנקראת ראשית דרכו, פי' דבעבודת השם לילה כיום יאיר וכיון שהלכו ישראל לקבל את החזרה לכן נחשב להם הלילה כיום ולילות השלימו, והמשיך הכתוב ואמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, וידוע מה שדקדקו המפרשים דלפי סדר הכתוב להלן שאומר יום שני יום שלישי הול"ל יום ראשון, ולהג"ל יש לומר דבא הכתוב לרמוז כי אצל החזרה ועבודת ה' גם הלילה כיום יאיר והן ערב והן בקר הכל יום אחד.

★

**76** עוד יש לקשר סוף החזרה לתחילתה, לכל האותיות והמופחים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלהים וגו'.

**ויתבאר** בהקדם דברי מהר"ש פרימו (הביאו החיד"א בראש דוד פ' תולד) על אמרם ז"ל (מנחם דבי אליהו ווטא פ"ט) שיעקב ועשו חלקו בשני עולמות, יעקב נטל עולם הבא ועשו נטל עולם הזה. וקשה דלפי זה איך נמצאו ידינו ורגלנו לעשות חיל ולאכול חלב הארץ, והלא יאמרו גזל הוא בידנו כי שייך כולו לעשו, והתירון כי אמרו חז"ל (שנ פ"ג) תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם יקבלו ישראל החזרה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לחוה ובוהו, ואם כן אלמלא קבלו ישראל החזרה מוט החמוטטה הארץ ונמצא העולם

אבד, וכאשר באו ישראל וקבלו החזרה קיימו הארץ ומלואה, וקיי"ל (בבא מציעא כד.) דהמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר הרי אלו שלו, עכ"ד.

**ובזה** ישולב סוף החזרה לתחלתה, לכל האותיות והמופחים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל, והנחיל להם נחלת גוים בציוח הים, ולכאורה הא"ך מותר ליהנות מעולם הזה הלא שייך לעשו, לזה אמר בראשית ברא וכפירש"י בשביל החזרה שנקראת ראשית, היינו שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם ישראל יקבלו את החזרה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לחוה ובוהו, ואם כן שייך כל העולם לישראל המקיימים את החזרה מכה המציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר.

L

★

**עוד** יתבאר קישור סוף החזרה לתחילתה, ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ.

**ואפשר** לומר על פי מה שכתב האלשיך הקדוש (פ' פנחס) לפרש הכתוב (ויקרא ט יא) ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם, וקשה דמאחר שאמר ונתתי משכני, מה הוצרך לומר עוד ולא תגעל נפשי אתכם, אבל הענין על פי מאמרם ז"ל (ילקוט תהלים רמז תתפ"ט) נפשו של אדם עולה ויורדת תמיד ללא ממנו, שמשחוקקת לשווא אל שרשה היא השכינה, אלא שרואה את הקב"ה שמלא כל הארץ כבודו וחוזרת למקומה. וזה שאמר ונתתי משכני בתוכם בחוף לצדכם, ועל ידי זה ולא תגעל

נפשי אתכם, ש גם אני עמכם ו

ועפ"ז כתב בעו דאשכחן

דעל ידי העונה מאמרם ז"ל (פ"ט) עניו מאד מכל השכינה ועי"ז הג חי וקיים עד עו

ובזה יקושר כ המורא ה

כמאמרנו בהגדה זו גילוי שכינה, ישראל, שמה נ השפיע לבניי נ ומטעם זה ברא ואת הארץ, וכל בריאת האדם, ו מתחת כסא ה הנשמה שהיא נ אך ע"י שהשפיע לישראל תרצה הבריאה.

**עוד** יתבאר שיל ה'יד החזקה משה לעיני כל י

**ואפשר** לומר י ז"ל

לפרש המדרש י הטוב (דברים ט י) משה מזהיר את ותיקן על פי י

חששא, כי לימוד התורה מגנא ומללא מן החטא, וזה שאמר הכחוב לכל היד החזקה וכפרש"י ז"ל שקבל את התורה בידיו, ולכל המורא הגדול היינו נסים וגבורות שנעשו לישראל, כי מאחר שקבלו את התורה היה הקב"ה יכול לעשות הנסים בלי חשש שיצטוו כי התורה מגנא ומללא.

ובזה נראה לפרש דברי רש"י ז"ל בריש פרשתן אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בצראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קמ"ו), ובפשטות הכוונה כח מעשיו הגיד לעמו, שהגיד לישראל סדר בריאת שמים וארץ שהם כח מעשיו של הקב"ה, כדי לתת להם נחלת גוים שלא יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אחס וכו', לפי שהוא צראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ולדרכנו יש לומר כוונה אחרת בדברי רש"י דקאי על התורה הקדושה שהגיד לישראל, כי טענת אוה"ע שישראל לא יקבלו את ארץ כנען כי יצטוו מרוב טובה, אבל האמת הוא שהתורה"ק יהיה להם למגנא שלא יחטאו, וזה שאמר ומה טעם פתח בצראשית שמרומז בה נתינת התורה כמו שהביא רש"י ממדרש בשביל התורה שנקראת ראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו היינו התורה הקדושה אשר הגיד לעמו, ולכן יכול ליתן להם נחלת גוים היינו עושר וגדולה, משא"כ אוה"ע יצטוו סוכ"ס מרוב טובה.

ובזה ישולב סוף התורה לתחילתה, לכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, היינו שעשה לעיניהם הנסים וגבורות, ולכאורה יש חשש שמרוב טובה ירימו לבצט וישכחו מתפקידם בעולם, לזה התחיל ואמר בראשית צרא ופירש"י בשביל התורה שנקראת ראשית

ובשביל ישראל שנקראו ראשית, והכוונה שבני ישראל יעסקו צתוה"ק והתורה יגן עליהם להצילם מכל חטא ופשע שלא יצטוו מרוב טובה.

★

→ **ד עור** יש לנעוץ סוף התורה לתחילתה, ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית צרא אלהים את השמים ואת הארץ.

ויש לומר על פי מה שהביא מרן החיד"א ז"ל בספרו נחל קדומים בפרשתן עה"כ נעשה אדם, מה ששאלו הראשונים חקור דבר למה נצרא האדם, כי הנשמה טרם בואה לעולם הזה נהנית מזיו השכינה, וכבואה היא מקובנת מאד מאד, ואף אם יזכה האדם לחורה ולמנוח וסוף סוף שיזכה ליהנות מזיו השכינה, עכ"ז ילא שכרו בהפסדו כי רוצא דרובא לא יזכו עד אשר צרוף יצרוף צרוף אחר צרוף, ומרן הקדוש הבית יוסף ביאר הענין דמאן דאכיל דלאו דיליה צהית לאסתכולי באפיה (ירושלמי פ"א פ"א ה"ג), ולזה בא לעולם העשייה לעסוק בתורה ובמנוח, ובשכר מנוחו נגש ונהנה מן הדין, וזה תכלית ציאת האדם, והמגיד אמר ליה יישר ככחוב בספר מגיד משרים, ע"כ.

וזה שאמר הכחוב לכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה, וכפירש"י שקבל את התורה בלוחות בידיו, פי' שמטעם זה נתן התורה לישראל כדי שיסגלו תורה ומנוח, לעיני כל ישראל פי' שיזכו לעולם הבא ולא יהיה נהמא דכיסופא דצהית לאסתכולי באפיה, רק יזכו לראות בעיניהם פנים אל פנים כביכול, ולזה התחיל ואמר בראשית צרא וכל קדר הצריאה שבצרא אחר זה את האדם, כי זה תכלית כל האדם על פני האדמה שיעסוק בתורה כדי

שיזכה בזכות עליו נהמא דכיסופא.

עוד יבואר קישו היד החזקה משה לעיני כל י

ויבואר על פי אברהם

פ"ד) בראשית צרא העולם שנקרא נ על פי מה דאיר מעשה צ"ר פנת והיו העבדים או באו ונקשו הימנו מפרישין מעשרו שאם מפרישין מ אולכין עוד וכו', בירושלמי (פ"ק דמ העבדים והיו כ שהם אומרים, מעשרותיכם לפי ואמרו רז"ל (הור אולכ משכת תלמ י) לא עברתי ו כראוי כפרש"י ז' לדי שכחת החו בשביל מעשרות העולם תלוי בו, תורה כמשה"כ י ולילה וגו', ואי בתוכמא צרא ה' שיתקיים חכמת ו ומסוגל לזה מצ המד"ר בשביל מ העולם תלוי בו,

ועל פי זה ישולב סוף התורה לתחילתה, דהנה  
 מצואר בגמרא (עירובין נד.) שעל ידי שצירח  
 הלוחות ירדה שכתה לעולם, וז"ש ולכל המורה  
 הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל,  
 ופירש"י שציר הלוחות לעיניהם, ועל ידי זה  
 ירדה שכתה לעולם, ואיך ינצלו משכתת המורה,  
 לזה אמר בראשית ברא אלהים וכמו שדרשו  
 במדרש בראשית בשביל מעשרות שנקרא ראשית  
 דגן, דע"י שיפרישו מעשרותיהם כראוי לא  
 יבואו לידי שכתת המורה.

★

או יאמר לפרש סמיכות סוף התורה לתחילתה,  
 ולכל היד החזקה ולכל המורה הגדול אשר  
 עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלהים  
 את השמים ואת הארץ.

ובקד"ם לבאר דברי הגמרא (תענית ה.) יעקב  
 אבינו לא מת, וכן אמרו במשה רבינו  
 לא מת (סוטה יב.) ונראה ביאור הענין על פי  
 מה שאמרו חז"ל (ברכות ה.) לעולם ירגיו אדם  
 יצר טוב על יצר הרע, נלחו מוטב ואם לאו  
 יעסוק בחורה, ואם לאו יקרא קריאת שמע,  
 ואם לא יזכיר לו יום המיתה. וביאר בפנים  
 יפות (פי' נבט) שעסק התורה היא הדרך שיצטר  
 בה האדם כי תורה מביאו לידי שמחה, משא"כ  
 הזכרת יום המיתה מביאו לעצבות ואינו תועלת  
 אלא לפי שעה, ע"כ. וזוה יש לומר הכוונה  
 יעקב אבינו ומשה לא מתו, היינו שלא הוצרכו  
 מעולם להשתמש בעצה זה של יזכיר לו יום  
 המיתה, והשתמשו רק בעצה ראשונה של עסק  
 התורה וזוה רגזו ביצרים.

ובזה יבאר קישור סוף התורה לתחילתה,  
 ולכל היד החזקה ולכל המורה הגדול  
 אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ופרש"י שקבל

שיזכה בזכות עצמו לחיי עולם הבא ולא יהיה  
 נהמא דכיסופא.

★

עוד יבאר קישור סוף התורה לתחילתה, ולכל  
 היד החזקה ולכל המורה הגדול אשר עשה  
 משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלהים.

ויבואר על פי מ"ש בזית רענן מצעל מגן  
 אברהם, על דברי המדרש (בר"ר פ"א  
 ס"ד) בראשית ברא אלהים, בזכות מעשרות נברא  
 העולם שנקרא ראשית דגן (דברים יח ד.) ופי'  
 על פי מה דאיתא במדרש רבה (דבר"ר פ"ג ס"ג)  
 מעשה ב"ר פנחס בן יאיר שהלך לעיר אחת,  
 והיו העכברים אוכלים בתחומה של אותה העיר,  
 באו ובקשו הימנו וכו', אמר להן למה אין אתם  
 מפרישין מעשרותיכם כראוי וכו', וערב אותן  
 שאם מפרישין מעשרותיהם כראוי אין עכברים  
 אוכלין עוד וכו', ולא נראו עוד, ומעשה זו הוצא  
 בירושלמי (פ"ק דמס' דמאי) ואיתא התם שאסף כל  
 העכברים והיו מצפצפים, ואמר להם דעו מה  
 שהם אומרים, ששביל שלל הפרשתם  
 מעשרותיכם לפיכך הם אוכלים את התבואה,  
 ואמרו רז"ל (הוריות יג.) האוכל ממה שהעכבר  
 אוכל משכת תלמודו, וזוה פי' הכתוב (דברים כו  
 י) לא עברתי ממלכותיך שהפרשתי המעשרות  
 כראוי כפרש"י ז"ל, ולא שכחתי ועי"ז לא באתי  
 לידי שכתת המורה, ויוצן זוה דברי המדרש  
 בשביל מעשרות נברא העולם, ור"ל דקיום  
 העולם תלוי בו, דא"א שיתקיים העולם בלי  
 תורה כמשה"כ (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם  
 ולילה וגו', ואיתא בתרגום ירושלמי וזוה"ק  
 בחוכמת ברא ה' ית שמיא וית ארעא, ומוכרח  
 שיתקיים חכמת התורה ולא יאבדוהו ע"י שכתה,  
 ומסוגל לזה מצות מעשר כנ"ל, וא"ש דברי  
 המד"ר בשביל מעשר נברא העולם ר"ל דקיום  
 העולם תלוי בו, עכמו"ד ודפת"ח.

עוד לאלהי מילין לשלז סוף התורה לתחילתה, ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלהים.

ואפ"ל עפמ"ש בתולדות יעקב יוסף (פ' קדושים) על דרשת חז"ל (בבבא נג): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י יב), אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא. ותמיהו המפרשים דאם לגבי משה רבינו היתה היראה מילתא זוטרתא, אכתי לכל ישראל לאו מילתא זוטרתא היא. אך הכוונה לגבי משה היינו אותו הדור שהיו לגבי משה רבינו, אללס היתה היראה מילתא זוטרתא, כי משה רבינו השפיע יראת שמים לכל סביביו, וכל אותו הדור שהיו אללו בניקל היה להם לאחוז ביראת ה' כל הימים, עכ"ד.

וזו שאמר הכתוב ולכל המור"א הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, פי' שהשפיע משה רבינו יראת שמים לכל העומדים סביביו, ועל זה התחילה התורה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, היינו התורה שנקראת ראשית, ומה גם שכל תכלית הבריאה היתה בשביל התורה הק', כמבואר במסכת שבת (דף פח). תנאי התנה הקצ"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלים התורה מוטב, ואם לאו הריני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. וזו הכתוב לרמוז בזה מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שאין יראתו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת דהתורה אין לה קיום רק אם קדמה לה היראה.

★

בראשית ברא אלהים. פירש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מלוא

ראשונה שנלטו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא ו), שאם יאמרו האוה"ע לישראל ליטעים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקצ"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. ויש להבין איזה טענה יש להאומות העולם ואיזה תשובה משיבים להם.

ואפ"ש לומר בהקדם דברי הגמרא (מילין ס): רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן, אמר ירח לפני הקצ"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לבי ומעטי את עמך. ולכאורה קשה להבין את כל הענין כי נראה לפי עיני הנהגת העולם צריך שיהיה האור הלבנה קטן וזאתו שיעור שהוא עכשיו, ואז היה למועדים וימים ושנים וצישול פירות ידועים התלויים בה, וענין המעיינות והנהרות התלויים בלבנה הכל לפי שיעור ערך הלבנה כמו שהיא עכשיו לאפוקי כשהיו שניהם בחומר אחד אין בין יום ללילה ולא כלום ושאר ענינים, וראיה לזה שהרי גם לעתיד שאור הלבנה יהיה כאור החמה של עכשיו, מ"מ יהיה אור החמה שבעתים ולעולם אין שניהם בסיגנון אחד כמבואר בתשובים (ישעיה ל טו), ועוד צ"ע מ"ט לתלות עונש קטרוגה בחיקון מעשי בני אדם, שאם יתקנו בני אדם מעשיהם ויזכו להגאולה אז יהיה אור הלבנה כאור החמה מה ענין לבנה עם מעשי בני אדם.

ובז"ל החכם סופר ז"ל בפרשתן (עמוד ג) ביאר את הענין בטוב טעם ודעת כי בודאי מתחילה נבראו בזה השיעור ממש אור הלבנה קטן בכמות לפי ערך אור החמה כפי הנצרך להנהגת העולם, והלבנה לא התרעמה בזה כי

כל מעשי בראשית לנו מעצמה ולא כמו שה ומקבלת אורה מהחזן אין גדלות וקטנות צ ועבודת ה' וא' המר חז"ל (שנעות) וכי י הקצ"ה, על כן קר הגדולי"ם בשמושם ו שניהם קיום והנהגת קטן בכמות וא' גדו שניהם גדולים, ולהורו גבהות לפני המקום ו וגבור בגבורתו, כי אם ט ככ, אך הלבנה ל צדיקים אשר דרך ענוו שני מלכים בשם א' גז אחד והלא אני קטן צדיקים, ואמר הקצ"ה אדם שיאמרו יש קט באיכות ויתהלל עשיר צ כן א"א אלא שחמע מהחמה ואז צדין שתקו ממנה ואם כן אתה קט שיתוקן העולם ויצוט הראשון הגנוז ויהיה אור ליכא למישח לטעות אנז וגברתו כי כולם ידעו יהיה אור הלבנה כאור ו לא תקבל זה מהחמ הצדיקים מקטינים ומ" יתוקן עולם, עכ"ד וש" ור"פ זה אפשר לומר ו העולם כי הם הנ הכמות והעולם נברא ר הוא כי אלל הקצ"ה א